

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Rasismus v České republice

Štěpánka Valentová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Rasismus v České republice

Štěpánka Valentová

Vedoucí práce:

PhDr. Martin Profant, Ph.D.

Katedra filosofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda vyslovila poděkování vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Martinu Profantovi, Ph.D. za jeho odborné vedení; za náměty, rady a připomínky, jež mi pomohly při zpracování mnou zvoleného tématu. Také bych ráda poděkovala své rodině za trpělivost a podporu.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	4
2.1 Antisemitismus	4
2.2 Extremismus a extremistické skupiny	5
2.3 Fašismus, Neofašismus, Neonacismus	9
2.4 Menšina	10
2.5 Nacionalismus	11
2.6 Rasa	15
2.7 Rasismus	16
2.8 Xenofobie	18
3. LIDSKÉ RASY	20
4. TEORIE RASISMU	23
4.1 Historický vývoj rasových teorií	23
4.2 Arthur de Gobineau	24
4.3 Sociální Darwinismus	25
4.4 Antroporasová škola	28
5. ZÁKLADNÍ PRODUKTY RASISMU	30
5.1 Rasové násilí	30
6. NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE	31
6.1 Situace České republiky a Romů	31
6.2 Národnostní menšiny evidované v České republice	34
6.3 Diskriminace národnostních menšin na trhu práce	36
6.4 Diskriminace národnostních menšin v kulturním životě	38
7. MÉDIA	39
8. RASISMUS A JEHO PROJEVY	44
8.1 Projevy rasismu u dětí a mládeže	44
8.2 Vnímání etnické/ rasové odlišnosti	45
9. PROJEVY A VNÍMÁNÍ RASISMU U OBČANŮ DŮCHODOVÉHO VĚKU	47
9.1 Zdůvodnění zaměření na skupinu seniorů	47
9.2 Centrum Rožmitál	48
9.3 Záznam rozhovoru	49
9.4 Přepis a úprava rozhovoru	49
9.5 Redakční úpravy	49
9.6 Hierarchizace a interpretace rozhovorů	50
9.7 Rozhovory se seniory	50
9.8 Srovnání a vyhodnocení názorových postojů u seniorů	63
10. RASISMUS VE SPORTOVNÍM PROSTŘEDÍ	68
11. ZÁVĚR	73
12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	76
12.1 Literatura	76
12.2 Internetové zdroje	78
13. RESUMÉ	80

1. ÚVOD

Rasismus. Slovo, které slýcháme téměř každý den. Díky televiznímu zpravodajství, dennímu tisku, anebo se s tímto pojmem setkáme při běžné konverzaci. Co vše se pod pojmem rasismus opravdu skrývá? Jaká je situace rasismu v České republice a jaké menšiny, které jsou jakýmkoli způsobem utlačovány na našem území, známe a evidujeme? Nejen tato témata jsou obsahem mé diplomové práce. Zajímal mne i názor seniorů a mých vrstevníků, tedy občanů České republiky ve věku od pětadvaceti do třiceti let, s nimiž jsem uskutečnila dotazování a následně vyhodnotila výsledky.¹

V úvodní kapitole jsem provedla stručnou rekapitulaci základních pojmů. Vzhledem ke zvolenému tématu to bylo nezbytné. Rasismus, xenofobie, nacionalismus a další termíny nemohou totiž nikdy být jen čistě neutrálními pojmy, slovy k popisu záležitostí, které nahlížíme s nezaujatou objektivitou. Jsou to vždy pojmy polemické, tím, jak je používám, říkám zároveň, kde - na jaké straně - já osobně stojím. Ani zřetel k diskursivnímu žánru, čili respektování požadavku standardů odborného poznání a vědecké nestrannosti na tom nic nezmění.

“Nestrannost nevylučuje... jednostrannost pohledu. Žádá však, abychom svojí perspektivu přiznali a ... promýšleli z pohledu každého druhého ... tak, že vysvětlujeme vlastní pohled bez zamlčování a tak, aby mu mohl každý rozumět.”² A zároveň, abychom od nikoho nežádali, aby uvěřil něčemu, co nelze přesvědčivě zdůvodnit či doložit. Další kapitola obsahuje ze stejných důvodů i pasáž věnovanou některým rasistickým “teoriím”.

¹ Názor seniorů jsem zjišťovala plošným dotazováním v Domově důchodců Centrum Rožmitál.

² PROFANT, Martin. *Slovník vybraných pojmů k občanství. Politicko-filosofický fragment slovníku k ZSV*, s. 9.

Právě proto, abych takto ozřejmila své stanovisko, následuje výklad o nejčastějších formách a souvislostech výskytu rasismu, jakožto i dalších projevů organizované intolerance - v českém prostředí, zvláště o anticikánismu a antisemitismu. Za důležitou část své práce považuji provedené výzkumy, protože právě zde docházím k novým poznatkům a následně i k překvapivým závěrům. V současné době běžně v médiích slyšíme o bujení rasistických nálad, zvláště o růstu anticikánismu v souvislosti s ekonomickou krizí a recesí po roce 2008. Často pak vzniká dojem jakoby rasismus, pojem rasismus byl u nás nový fenomén. Sama si kladu otázku: *skutečně je tato situace opravdu nová?* Totéž podporují i diskuse kolem pracovních táborů v Letech u Písku a v Kunštátu na Moravě, ve kterých se "česká vina" vždy jeví jako exces způsobený kritickou situací ohrožení. Nepatříčnost tohoto dojmu lze pro období 1989 až 2008 přesvědčivě předvést rozborem dobového tisku a dalších masmédií, od druhé poloviny devadesátých let jsou k dispozici vládní zprávy o rasismu a bohatý archiv, dostatečný pro tuto potřebu, provozuje přehledně a názorně Romea CZ.

Situace před Sametovou revolucí, byla ovšem složitější. Oficiální ideologie byla čistě antirasistická, i když lze sice prokázat jednotlivé represivní akce, ty však bývají interpretovány v antikomunistickém klíči jako projev zvrhlosti tehdejšího režimu bez opory ve veřejném mínění (myšleno především například zdůrazňování "židovského původu" Slánského a dalších v hrdelních procesech padesátých let apod.) Většinou přitom nad otevřenou rasistickou motivací převažuje buďto motivace antiklerikální (vztah k židovským náboženským společnostem), která byla konformní s režimní ideologií, anebo motivace dobré správy - hygienická opatření a sanace zdemolovaných a zchátralých čtvrtí, boj proti kriminalitě, zajištění pravidelné školní docházky dětí apodobně - myšleno v případě Romů.

Základna písemných dokumentů je zde tedy velmi zlomkovitá, jedno dnes bohužel aktuální vyjádření Charty 77 k dané problematice, diskuse

z let 1967 - 1970 a krátké zmínky roztroušené v krásné literatuře, anebo ve filmu. Podobný rozbor zlomkovitých pramenů by ovšem přesáhl obsah mé práce.

Pro první orientační vhled jsem proto volila malou sondu provedenou pomocí metod orální historie. Chtěla jsem získat informace o tom, jak lidé vzpomínají na vztah ke skupinám, které jsou u nás tradičně objektem rasismu, tedy Romům a Židům, v období od čtyřicátých let do let osmdesátých. Dolní hranice intervalu je přitom určena biologickou limitou, věkem respondentů, se kterým je vůbec ještě možné vést podobné rozhovory. Tento sběr dat následně v závěru srovnávám se svými vrstevníky, tedy občany ve věkovém rozmezí od pětadvaceti do třiceti let. Pro referující pasáže o pojmech a teoriích rasismu jsem volila formu rešerší a interpretace, s vědomím, že převažuje jejich kompilační charakter. Pro výzkum to pak byly metody typu: dotazníkové šetření, následná interpretace a v neposlední řadě také komparace všech získaných informací a jednotlivých výpovědí.

2. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

2.1 Antisemitismus

Termínem antisemitismus je i v odborné literatuře používán poměrně vzácně. Často splývá se synonymem pro nechuť či nenávisť vůči Židům. V širším pojetí se pak jedná o náboženskou, ale i národnostní a také rasovou nesnášenlivost projevující se nenávisť vůči Židům.³

Historicky se jako silně užívaný pojem prosadil v poslední třetině devatenáctého století. Tehdy se také definitivně ustanovuje a mizí některé dnes již zcela zapomenuté odkazy, atak by dnes sotva kdo slovem antisemitismus označil výhrady k monotónnosti obou semitských monoteistických náboženství, tedy islámu právě tak jako judaismu, a přece právě tak byl používán v šedesátých letech devatenáctého století v polemice s Ernestem Renanem⁴. Je více než jasné, že samotné použití slova antisemitismus vyvolává jisté výhrady. *“Antisemitismus poprvé vzplanul v Prusku bezprostředně po porážce Napoleona v roce 1807, kdy “reformátoři” změnilí politickou strukturu natolik, že šlechta ztratila svoje privilegia a střední třída získala svobodu, kterou nyní mohla rozvíjet. Tato reforma, “revoluce shora”, změnila napůl feudální strukturu pruského osvícenského absolutismu ve víceméně moderní národní stát, jehož konečným stadiem byla Německá říše z roku 1871”*.⁵

Nikolaj Demjančuk a Lucia Drotárová uvádí ve své publikaci *Vzdělání a extremismus* typy antisemitismu, jsou to:

³ HOLUBOVÁ, Václava a kol. *Nový akademický slovník*, s. 63.

⁴ Ernest Renan byl mimo jiné filosof, religionista, jazykovědec a spisovatel původem z Francie. Je označován za přesvědčeného evolucionistu a liberála. Kladl velký důraz na intelektuály, vzdělané lidi – těm přisuzoval vysokou důležitost a vážnost. Stejný důraz ale přikládal také mimořádně silnému antisemitismu.

⁵ ARENDOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu. I.část: antisemitismus, Židé národní stát a zrození antisemitismu*, s. 84.

- „*Rasový antisemitismus - ten našel své přívržence i po druhé světové válce, mezi členy neonacistických spolků*“.

- „*Nacionalistický antisemitismus - hlásá, že Židé jsou považováni za cizorodý prvek, jenž podkopává vrozenou vůli národa a tak vědomě, či nevědomě brání v utváření dobré a spravedlivé společnosti*“.

- „*Náboženský antisemitismus (antijudaismus) - jedná se vlastně o projev náboženské intolerance*“.⁶

Používání pojmu náboženský antisemitismus, by pro vyjádření tradičního křesťanského resentimentu vůči „bohovrahům“, která prostupuje celý křesťanský středověk, volili raději výraz antijudaismus. Ten totiž zřetelně odděluje moderní charakter antisemitismu a tradiční předmoderní projevy intolerance.

2.2 Extremismus a extremistické skupiny

„*Jedná se o zálibu v extrémech, tedy extrémní směr, jinými slovy se jedná o radikalismus*“.⁷

Tento termín, byl vytvořen jako neolatinismus a přijaly ho téměř všechny moderní evropské jazyky. Termín je označením pro jednání, ideologii anebo přímo určité skupiny, které stojí mimo střední proud společnosti. Těmto skupinám je vytýkáno neustálé porušování platných pravidel dané společnosti, někdy jsou dokonce přímo osočovány, že neuznávají základní důležité společenské standardy. Bohužel k tomu dochází často ve spojení s fyzickou agresivitou, násilím, vyhrožováním, sociální demagogií, všechny úkony jsou zpravidla motivované zejména rasovou, národnostní, náboženskou nebo jinou sociální nenávisť. Za extremistický se považuje

⁶ DEMJANČUK, Nikolaj, DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus*, s. 68-69.

⁷ HOLUBOVÁ, Václava a kol. *Nový akademický slovník*, s. 229.

také postoj či ideologie, který odmítá základní principy ústavního státu a který omezuje lidská, občanská a politická práva.⁸

Do souvislosti s termínem extremismus bývají dávány například radikalismus, fanatismus, fundamentalismus, terorismus, jakožto extrémní směry a názory. *„Poprvé se slova extremist a extremis zřejmě objevila v britských denících, které informovali o politickém dění, stalo se tak v polovině devatenáctého století. Prvními uživateli těchto termínů tedy byli britští žurnalisté. Politici pak začali slovo extrémní více používat a dostal se tak více do podvědomí všech okolo.“*⁹

Extremismus se někdy také dělí na podskupiny jako například: ekologický, národnostní, náboženský, či politický.¹⁰

Avšak zpět k naší republice. Byla to právě devadesátá léta dvacátého století, která jsou charakteristická pro období nástupu radikální pravice a pravicově extremistických myšlenkových proudů v České republice. Zároveň je důležité si uvědomit, že říkat, ale my nejsme, jako oni je upřímně řečeno - hloupost. Naopak my jsme jako oni - ti špatní a agresivní extremisté, ale oni jsou stejní lidé, jako my. Což vlastně znamená, že jsou nejenom součástí naší moderní společnosti, ale mohou to být naši přátelé, známí, spolužáci, dokonce i naše děti. Přičemž fakt, že se náš potomek stal členem takto zaměřené skupiny stejně smýšlejících a jednajících lidí nám může být v samém počátku zatajen. Až do doby, kdy začne být členství, či jen silné sympatie vidět na první pohled, je zpravidla pozdě na jakékoli domluvy, či dokonce sankce.

Přestože členy extremistické skupiny můžeme mít velmi blízko sebe, být členem určitého extremistického seskupení je bezpochyby také velmi

⁸ DEMJANČUK, Nikolaj, DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus*, s. 69.

⁹ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, s. 54.

¹⁰ Tamtéž, s. 54.

nebezpečné. Mladí lidé bývají v období dospívání ovlivnitelní a nechají se snadno zmanipulovat, od toho je krůček k sympatizování a spolupráci s touto ideologií. Pokud se stane “oficiálním” členem takto orientovaného neformálního sdružení, často není cesty zpět, tedy vystoupit a jednoduše zrušit své členství. Členy se stávají, jak již bylo zmíněno, hlavně mladí lidé, často z problémových rodin a také jedinci s podprůměrnou inteligencí. Je však jisté, že ani toto poslední tvrzení nemusí být vždy platným pravidlem. *„Pokud se mladý člověk cítí být vyhoštěn z okruhu stejně starých spoluobčanů, kamarádů, spolužáků, chce být členem nějaké skupiny a možná si zpočátku ani sám neuvědomuje důležitost svého rozhodnutí“.*¹¹

Zásadní otázka, nad kterou bychom se měli zamyslet, zní: proč se náctiletý stal extremistou? Důvodů může být více, některé jsem nastínila v předchozím odstavci. *„Dalším důvodem může být i neúspěch ve vztazích, pak naopak může dojít k fyzické přitažlivosti některých z “rennie” (což je termín označující členy skinhead ženského pohlaví)“.*¹²

Stejně tak jako se mění svět kolem nás a lidé v našem okolí, mění se i každodennost moderního člověka. Tedy jedince, který je součástí moderního státu a moderní společnosti. Ale i v takovém prostředí, kde je zřejmá “přelidněnost” i zde se může člověk cítit sám a možná právě proto se uchýlí k nějaké extremistické skupině. Anthony Giddens prohlásil: *“...rovnost je ze všeho nejdůležitější, protože na ní závisí životní možnosti, blahobyt a sebedůvěra. Společnost s velkou mírou nerovnosti sama sobě škodí tím, že nedokáže nejlépe využít talentu a schopnosti svých občanů. Nerovnost může navíc ohrozit sociální soudržnost a mít jiné společensky nežádoucí důsledky (vyvolává například vysokou úroveň kriminality).”*¹³

¹¹ GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta*, s. 42.

¹² MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, s. 55.

¹³ GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta*, s. 43.

Rovnost je součástí i té nejliberálnější demokracie. Uniformita a rovnost se nerovná! George Orwell v doslovu svého slavného díla 1984 uvádí, že „pomalu ztrácí trpělivost s lidmi, kteří zaměňují rovnost se stejností.“¹⁴ Z čehož vyplývá, že vzniklá nerovnost mezi lidmi je pravděpodobně největší hrozbou společnosti. Giddens předpokládá také nastolení utopického fungování společnosti na bázi rovnosti a svobody.¹⁵

Asi každý z nás slyšel výraz levicový, či pravicový extremismus, ale jaký je mezi nimi vlastně rozdíl? Levicový extremismus hlásá názor, že pouze násilným potlačením vlády a zničením státu lze zaručit občanskou svobodu a hlavně emancipaci občanů. Naproti tomu pravicový extremismus se snaží více méně o přesný opak. Tedy potlačit právě emancipaci spoluobčanů a podpořit tak sounáležitost, jež uznává tradici a hlavně společného vůdce. Členové extremistických hnutí jsou si nejen názorově podobní, ale také podobní doslova - tedy myšleno vizáží. Tedy stylem oblékání, účesem jako třeba hnutí skinheads. Pro ty jsou charakteristické těžké vysoké boty zvané “glády“, bunda zvaná “bomber” a vyholená hlava. Díky těmto znakům mohou na okolí působit a vytvářet určité předsudky. Tedy stručně řečeno: holá lebka předurčuje k nízké inteligenci jedince.¹⁶

Často uváděným faktem bývá, že historie skinheads sahá do šedesátých let minulého století a váže se k území Velké Británie. První gangy se utvářely mezi mladými muži z dělnického prostředí. Charakteristické pro ně bylo ventilovat nespokojenost s čímkoli jediným možným způsobem - násilím.¹⁷

¹⁴ ORWELL, George. 1984, s. 258.

¹⁵ GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta*, s. 43.

¹⁶ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, s. 56.

¹⁷ Tamtéž, s. 57.

Zajímavé je, že první britské skupiny skinheads a jejich agresivní chování nebylo pouze čistě rasově motivováno. „*Spíše svou agresivitou tito mladí muži chtěli vyjádřit nespokojenost s přistěhovalci, kteří domorodcům, dle jejich názoru, brali práci.*“¹⁸ Jakožto moderní společnost bychom se měli stavět silně odmítavě k ideologii i praktikám podobně orientovaných skupin. Tím nemám na mysli všechny členy těchto hnutí jednoznačně a kolektivně zavrhnout, protože pak bychom se sami chovali podobně, ne-li identicky jako tito lidé, proti kterým názorově vystupujeme a distancujeme se od stejného, či podobného smýšlení.

2.3 Fašismus, Neofašismus, Neonacismus

Pokud se na termín fašismu zaměříme více zeširoka, jedná se vlastně o pojmenování pravicového totalitarismu, ten pak zahrnuje jak neofašismus, tak neonacismus. Fašismus v podstatě vychází z jasné podřízenosti jedince, který je součástí určitého národa, anebo rasy. V této jednotě prakticky není prostor pro třídní boj, či jiné individuální zájmy. Stát pak dle fašismu plní funkci určitého nástroje, díky jeho autoritě se stále udržuje a uskutečňuje jednota celku. Použití násilí pak není v tomto případě nic výjimečného. Tuto funkci rádi zastanou příslušníci fašistické strany, v jejímž čele vždy stojí silný manipulátor, tedy vůdce.¹⁹

Počátky fašismu se datují do závěru první světové války. Fašismus sám sebe chápe tak, že byl vlastně jasnou reakcí a upozorněním na obrovskou nestabilitu a slabost liberálního státu. V podstatě se jedná o politické hnutí, nebo také politický režim, který vznikl v roce 1919, v Itálii. To si pod vedením Benita Mussoliniho podmanilo celý stát v letech 1922 až 1943 a také tady zavedl krutý režim. Tento režim měl i své charakteristické znaky, jako například již zmíněný vůdcovský princip, silný

¹⁸ MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, s. 57.

¹⁹ HOLUBOVÁ, Václava a kol. *Nový akademický slovník*, s. 235.

teror, smazání rozdílu mezi soukromou a veřejnou sférou, tedy rovnostářský kolektivismus a spojování aparátu státního se stranami politickými. Ve srovnání s nacismem, či komunismem se italský fašismus neopíral o určitou doktrínu, či ideologii.²⁰

Dnes se rasistické projevy váží na určitý typ pravicového extremismu, který souhrnně označujeme jako neofašismus, nebo také neonacismus.

2.4 Menšina

Jedná se o skupinu lidí, kterou spojuje společná pozitivní identita, jako je například program, kultura, jazyk, náboženství atak podobně, odlišná vůči většině. Obvykle je utvořena na základě rasy, náboženství a politického přesvědčení (menšinové strany). Menšina může vzniknout i na základě společného přísně individuálního zájmu (příkladem mohou být homosexuálové). V politickém životě každá menšina usiluje o prosazení co největšího množství svých požadavků a potřeb. Politické menšiny usilují v politickém boji o to, aby se staly většinou. Je jedním ze znaků demokracie, že takovou změnu umožňuje. Ochrana práv národnostních menšin je garantována OSN jako jeden z druhů lidských práv.²¹

Menšina je etnická skupina osob téhož etnického původu, nebo téže etnické příslušnosti žijící v prostředí, ve kterém dominuje jiné etnikum (jako příklad poslouží situace: Češi v Rumunsku, Poláci v České republice). Politicky brizantním případem jsou menšiny, které označujeme jako národnostní, anebo které jsou vymezeny prostřednictvím rasového klíče. Menšina národnostní/etnická jsou příslušníci národa, jehož většina žije v jiné zemi (zpravidla ve státě, v němž má dominantní postavení nebo

²⁰ HOLUBOVÁ, Václava a kol. *Nový akademický slovník*, s. 235.

²¹ OSN. [online]. [cit. 2014-02-20]. Dostupné na:
<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=543>

představuje rozhodující většinu obyvatel), ale kteří jsou v zemi, kde tvoří národnostní menšinu. Může se však také jednat o skupinu obyvatel, která deklaruje etnickou, jazykovou a kulturní odlišnost od většinové společnosti ve státě a má subjektivní potřebu tuto odlišnost uchránit, kultivovat a rozvíjet. Shaefer definuje menšinu jako *“podřízenou skupinu, jejíž příslušníci mají významně méně kontroly nad vlastními životy, než mají příslušníci dominantní nebo většinové skupiny.”*²²

Charakteristickými znaky takto vymezené menšiny podle Schaefera jsou:

- 1) tělesné nebo kulturní charakteristiky, které její příslušníky odlišují od příslušníků dominantní skupiny
- 2) zkušenost předsudečných postojů a znevýhodnění
- 3) příslušnost jedince k minoritní skupině není dobrovolná
- 4) pocit solidarity s jinými příslušníky téže skupiny
- 5) sňatky jsou uskutečňované obvykle mezi příslušníky téže skupiny²³

2.5 Nacionalismus

*„Je to ideologie a politika, která jednostranně zdůrazňuje význam národa jako společenské jednotky, zastává vlastenectví, příkladem může být tak zvaný Nerudův nacionalismus“.*²⁴

Ernest Gellner patřil nepochybně mezi nejvýznamnější sociální filosofy druhé poloviny dvacátého století. Byl to vynikající analytik moderní společnosti, kritizoval z jeho pohledu krátkodobé myšlenkové směry.

²² NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v České společnosti*, s. 223.

²³ Tamtéž, s. 224.

²⁴ HOLUBOVÁ, Václava a kol. *Nový akademický slovník*, s. 545.

Byl to autor, který prohloubil naše vědomosti o společenských a kulturních podmínkách vývoje západní vědy. Neméně významné jsou také jeho přínosy v oblasti filosofie dějin.

České prostředí znal, protože na našem území strávil dětství a také své poslední roky života. *“Nacionalismus je původně politický princip, který tvrdí, že politická a národní jednotka musí být shodné. Nacionalismus jako pocit nebo jako hnutí může být nejlépe definován v pojmech tohoto principu. Národnostní cítění je pocit hněvu způsobený porušováním tohoto principu, nebo pocit uspokojení způsobený jeho splněním.”*²⁵

*“Nacionalismus je v té či oné podobě nevyhnutelným osudem moderního světa.”*²⁶ prohlásil již citovaný Gellner. Ten také tvrdil, že provinít se tím, že je člověk bez kořenů, je považováno za ten největší možný hřích, protože jsou to právě zmíněné kořeny, které dělají člověka - osobnost tím, čím je.

Vzniku nacionalismu a formování národa a národních států nelze totiž podle Gellnera rozumět, nejsou-li tyto ideové a politické fenomény chápány jako nutné, ale přitom zřetelně paradoxní důsledky formování moderní evropské společnosti. Gellnerova teorie nacionalismu je originální, neobvyklá, patří do kategorie tak zvaných modernistických teorií, podle nichž jsou v Evropě národy a nacionalismus jak je vnímáme a známe dnes vázány na určitou dobu. Jsou to fenomény moderní doby, tedy především devatenáctého a dvacátého století. *„Jedním z důležitých předpokladů stojících v pozadí nacionalistického vnímání světa je existence centralizovaného státu. Stát sám se ale nevyskytuje univerzálně. Existují například kmenové společnosti bez státu, jejichž řád udržuje mocenská*

²⁵ GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*, s. 12.

²⁶ Tamtéž, s.13.

rovnováha mezi jednostrannou složkou kmene, nikoli nějaká centrální instituce“.²⁷

Vše výborně dokresluje heslo *“Nám nebudou vládnout žádní cizinci.”*²⁸

*„Nacionalismus skutečně sám sebe vnímá jako univerzální, věčný a veskrze tedy zcela evidentně platný princip. Podle tohoto názoru je zkrátka přirozené jestliže chceme, aby si lidé přáli žít se svými soukmenovci, aby pocítovali nechuť k životu s lidmi odlišné kultury a především aby odmítali snášet stav, kdy by jim takoví lidé vládli.“*²⁹

Ernest Gellner zároveň apeluje a upozorňuje ve své publikaci *Nacionalismus*, že: *„...nebezpečnost nacionalistické teorie nespočívá pouze v tom, že je mylná, mnohem závažnější a příznačnější je fakt, že ti, kdo věří, nedokážou kvůli samozřejmému charakteru, který jí připisují a který k ní doslova přilnul, vůbec rozpoznat, že nějaké teorii věří.“*³⁰

V moderní době rozlišujeme dva typy nacionalismu, jež jsou odlišné co do principu, ale také co do nebezpečnosti svobodné společnosti, emancipačnosti a ústavního práva. Prvním z nich je nacionalismus, který se rozvíjel v souvislosti s vytvářením moderních demokratických států a jejich občanské společnosti. Druhým z nich je nacionalismus kmenový.³¹

Dle názoru Hannah Arendtové se nacionalismus, kterým se zabývá v publikaci *“Původ totalitarismu”* v podkapitole s názvem *Kmenový nacionalismus*, stal jakýmsi fenoménem - pojítkem mezi centralizovaným státem a společností. Posléze se dle autorčina názoru opravdu

²⁷ GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*, s.19.

²⁸ Tamtéž, s.20.

²⁹ Tamtéž, s.21.

³⁰ Tamtéž, s.21.

³¹ ARENDTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu*, s. 95.

nacionalismus stal jediným fungujícím spojením jednotlivců v národním státu. Kmenový nacionalismus, jak samo označení napovídá, je odvozen od kmene, žijícího v určitém státě. Důležitým faktem zůstává jakási nezakořeněnost. Tento pojem úzce souvisí s kmenovým kočovnickým způsobem života. Jednoduše se to dá vyjádřit takto: doma jsem tam, kde právě žiji.

Zmíněný kmenový nacionalismus se šířil hlavně v jižních a východních evropských utlačených národnostech. *“Na rozdíl od zámořského imperialismu, který se spokojil s relativní nadřazeností, národním posláním či břemenem bílého muže, začala pan-hnutí s absolutními nároky na vyvolenost. Nacionalismus byl často popisován jako emocionální náhražka náboženství, ale jenom kmenový systém pan-hnutí nabízel novou náboženskou teorii a nový pojem svatosti.”*³²

Hannah Arendtová se dále věnuje hlavně situaci v Rakousku a Německu a dodává:

*“Pan-hnutí zvěstovala oproti židovsko-křesťanské víře v božský původ člověka božský původ svého vlastního národa. Podle nich se člověku, nevyhnutelně patřícímu k nějakému národu, dostalo jeho božského původu jen nepřímo, skrze příslušnost k národu. Jednotlivec má proto svou božskou hodnotu jen potud, pokud patří k národu vyvolenému pro božský původ.”*³³

Nutno dodat, že vše - myšleno tuto vyvolenost, může jedinec za svého života ztratit. A to tehdy, když se sám rozhodne změnit svou národnost. V tu chvíli dojde k přerušení všech dosavadních pout a je tedy přirozeně vyloučen. Podle nacionalistického myšlení byla vždy zachována silná úcta k vládě. V minulosti neustále docházelo (a dle mého názoru je

³² ARENTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu*, s. 95.

³³ Tamtéž, s. 99.

tomu tak i v dnešní době), že rodilí občané určitého národního státu dělali rozdíly mezi právě jimi a dalšími - oněmi "jinými" občany téhož státu, kteří získali svá práva na základě platného zákona a ne na základě svého původu. Tedy to znamená, že tato práva byla nabyta od státu, ne však od národa. Důležitým faktem je, že nedocházelo k dalšímu určování či vymezení cizinců ve státě, nebo cizinců v daném národu.

2.6 Rasa

Pokud budeme hledat tento termín ve slovníku cizích slov, nalezneme tam následující: „*je to skupina lidstva s podobnými tělesnými znaky, nebo také plemeno.*“³⁴

Pojem rasa pochází původně zřejmě z arabštiny, v Evropě ho zprostředkovala Španělština. Nejstarší pojetí se týká rodokmenu ušlechtilých koní. Klíčový zlom nastal v sedmáctém století, kdy ušlechtilí dějepisci začali mluvit o dvou rasách francouzského národa. Tedy jednalo se o skupinu vládnoucí a skupinu porobených občanů. V tomto případě šlo o politické myšlení, přesněji se jednalo o sociální rozdělení. Byla to hlavně doba osmnácté století, kdy ve Francii neustále vzrůstal zájem o ty druhé, jiné, odlišné národy. Mnohem více se pak tento zájem zaměřil na divošské národy. Právě pro tuto dobu a zeměpisné zařazení je typické přízvisko jako: doba objevování či také projevování obdivu literárním dílům - přičemž nejvyšší popularitě se těšily hlavně cestopisy. Jednalo se právě o prostředí Francie a blízkého okolí, kde vrcholila myšlenka bratrství všech, přičemž nezáleželo ani na původu či dokonce barvě pleti. Lidskost byla v té době a tomto prostředí řazena na nejvyšší místo pomyslného žebříčku hodnot. Nelze také opomenout postavu hraběte de Montloisera (ten mimo jiné působil jako tajný agent Napoleona ve francouzské společnosti). Byl to

³⁴ HOLUBOVÁ, Václava a kol., *Nový akademický slovník*, s.682.

právě on, kdo se veřejně vyjadřoval velmi opovržlivě o francouzském národu, který vznikl z otroků a byl směsicí všech existujících ras.³⁵

Na závěr této části se hodí definice uvedená v publikaci *Vzdělání a extremismus* Nikolaje Demjančuka a Lucie Drotárové: *“Rasa bývá dnes definována jako varieta lidského druhu, jejíž příslušníci se vyznačují charakteristickými tělesnými znaky genetického původu. V letech 1950 a 1951 nechalo UNESCO vypracovat Deklaraci o rase, ta rozlišuje pouze tři velké skupiny lidí: kavkazskou (bílou), negroidní a mongolskou.”*³⁶

Velmi zajímavý je jistě i názor Johanna Gottfrieda Herdera, ten odmítl použít slovo rasa na lidi, považoval ho totiž za neslušné a krajně nevhodné v souvislosti označování či členění lidské populace.³⁷

2.7 Rasismus

V běžném užívání slova, ale i v odborné literatuře se setkáme s velmi širokým pojetím slova rasismus. Je nutné odlišit dvě významné strategie pojmu. První je charakteristickým postojem George M. Fredricksona³⁸. Ten druhý, který může charakterizovat dílo Hannah Arendtové, vychází z rozlišení mezi rasovými třenicemi a rasovou arogancí (která byla v dějinách vždy přítomna – tedy odjakživa) a mezi moderními interpretacemi dějin světa a člověka, tak jak se odvíjí od osmnáctého století. Přičemž osmnácté a devatenácté století přináší změny nejen v nahodilé legitimaci, ale rasismus je zohledňován jako souvislý výkaz dějin člověka, kde se rozlišuje pohyb lidí. Obecná definice rasismu zní: „*politická,*

³⁵ FREDRICKSON, George. *Rasismus - stručná historie*, s. 15.

³⁶ DEMJANČUK, Nikolaj. a DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus*, s. 57.

³⁷ HERDER, Johann Gottfried. *Vývoj lidskosti*. s.11.

³⁸ George M. Fredrickson byl americký profesor, který působil na Stanfordské univerzitě. Věnoval se historii rasismu a nadřazenosti bělošské rasy.

*nevědecká, protihumánní teorie o nadřazenosti lidských ras a etnických skupin. Nenávisť k lidem určité rasy, její projevy - utlačování a podobně.*³⁹

Termín rasismus se často volně a bez hlubšího promyšlení používá k označení nepřátelských či negativních pocitů jedné etnické skupiny či národa vůči jinému a výsledných činů z takového přístupu pramenících. Někdy se však antipatie jedné skupiny vůči jiné projevuje tak cílevědomě, že ústí v brutalitu dalece překračující povýšenost a předsudky, které tato skupina vůči odlišné skupině pociťuje, a které zřejmě patří k obecným lidským slabostem. *„Hitler se dovolával rasistických teorií, aby ospravedlnil genocidní zacházení s evropskými Židy a podobně jednali stoupenci bělošské nadřazenosti na americkém Jihu, kteří takto vysvětlovali nutnost zachování rasových segregačních zákonů, jež měly černé a bílé obyvatelstvo udržet v odděleném a nerovném postavení“.*⁴⁰

Rasismem se také rozumí souhrn postojů k odlišné skupině lidí, která je snadno identifikovatelná, vymezení bývá na základě barvy pleti, ortodoxnímu vyznávání náboženství nebo jiných společných znaků. Majoritní skupina považuje své návyky a zvyky za ty správné a neuznává jiné, nestačí (ty druhé, ty odlišné) ignorovat, ale veřejně proti nim vystupuje a chce je potlačit, či ještě lépe zcela vymýtit.⁴¹

V posledních letech se však začalo stále více užívat tohoto výrazu v odvětvích například genderové otázky - tedy kdy jedno pohlaví je nadřazené druhému (nejčastěji se hovoří o diskriminaci ženského pohlaví). Někteří odborníci výraz užívají v tomto případě i nadále, jiní zmiňují nevhodnost užívání termínu v podobných sociokulturních sporech. Jako další příklad mohu uvést užívání termínu rasismus na minoritu

³⁹ HOLUBOVÁ, Václava a kol., *Nový akademický slovník*, s. 682.

⁴⁰ FREDRICKSON, George. *Rasismus - stručná historie*, s. 15.

⁴¹ Tamtéž, s. 19.

homosexuálů, což je podobný případ a tudíž to také není, dle mého názoru, příliš vhodné.

Za základní, či zakladatelské dílo, rasové nerovnosti se obvykle považuje kniha *Pojednání o nerovnosti lidských ras* z roku 1853 od Arthura De Gobinau. Ten svou filosofii dějin postavil na třech základních rasách, jedná se samozřejmě o: bílou, žlutou a černou. Gobinau vlastně prostřednictvím ras podával celistvé vysvětlení lidských dějin. Rasismu se také věnuje již zmiňovaná Hannah Arendtová, dle této autorky rasismus zavrhl společný prapůvod všech lidí na zemi, stejně tak se zamýšlela i nad společným cílem. Načež má stejný názor jako Gobineau, tedy také nepřipouští něco takového pro všechny. Což však nabádá k otázce: opravdu si jedinec zaslouží lepší uznání, hodnotu, jiné zacházení, pouze díky tomu, že se narodil do "lepšího" národa? Ať je tomu tak, či onak, jisté je, že to vede k uznání pokleslosti nehumánního jednání mezi lidmi. Stejní lidé pak musí uznat svou vinu za obrovské zlo, které bylo pácháno na lidských jedincích. Rasové myšlení svými kořeny sahá hluboko do historie - přesněji až do osmnáctého století, ale své nejvyšší popularity se mu v západních zemích začalo dostávat až později - ve století devatenáctém. Rasismus byl prostě mocnou zbraní a hodil se nejen hitlerovskému politickému myšlení.⁴²

2.8 Xenofobie

„Jedná se o odpor, nepřátelství, nedůvěra ke všemu cizímu, také strach z cizinců a nenávisť k nim.“⁴³

⁴² FREDRICKSON, George. *Rasismus - stručná historie*, s. 14.

⁴³ HOLUBOVÁ, Václava a kol., *Nový akademický slovník*, s. 683.

Termín často užíváme právě ve spojení s pojmem rasismus. Jedná se prakticky o „*všeobecnou nenávisť a silné antipatie ke všemu cizímu, hlavně tedy pak k cizincům.*“⁴⁴

⁴⁴ HOLUBOVÁ, Václava a kol., *Nový akademický slovník*, s. 683.

3. LIDSKÉ RASY

Naprostu zásadní otázka zní: jak se vlastně zrodily lidské rasy? Je šťastné používat tohoto spojení – tedy lidské rasy?

Jsou hříčkou přírody, biologie, anebo se jedná pouze o členění vědců, spisovatelů, filosofů, prostě nás lidí?

Za pomyslný začátek tohoto zájmu může být považováno šestnácté a sedmnácté století. Velkou roli na počátku hrály fyziologické teze - především Hippokratovy teze, ale také astrologie. Důraz na postavení hvězd, jejich vliv na lidské chování, přizpůsobování přírodě a odolnost přírodním jevům byl vysoký. Důkazem je toho Amerigo Vespucci, pro něj byly hvězdy a nebeská znamení naprostu zásadním ukazatelem, že lidé poblíž rovníku, směrem na jih (zde byly pozorované hvězdy vyhodnoceny jako obrovské - tudíž i velmi důležité) jsou fyzicky velmi odolní, zdatní a těší se pevnému zdraví. *„Myslel si, že "objevil" nové hvězdy, které do té doby nebyly označeny a popsány, či pojmenovány. V záchvatu nadšení z nových hvězd, přičítal i tomuto místu vysoký význam a začal ho nazývat jako "Nový Svět". Je tedy zřejmé, že Vespucci byl astrologií naprostu fascinován a přikládal jí obrovský význam. Stejný názor zastávali také Ital (také mořeplavec) Andrea Corsali a Antonio Pigafetta, kolega více známého mořeplavce a objevitele Magalhaense“.*⁴⁵

Jak to tak bývá i tato zajímavá přesvědčení záhy našla své odpůrce. *„Vysoký vliv, který byl přisuzován jižním hvězdám, popíral a silně vyvracel vědec, astronom G. F. de Oviedo y Valdés, ten dokonce kritizoval tamní obyvatelstvo, označoval je přízvisky jako líní, neschopní a nešikovní lidé, kteří žijí na tomto území. Podobný názor sdílel i B. de Sahagún, podle něho*

⁴⁵ BUDIL Ivo T., *Úsvit rasismu*, s. 670.

*postavení hvězd působilo na obyvatele tohoto území negativně. Hlavně kritizoval tamní obyvatelstvo, tedy indiány.*⁴⁶

*„Kniha Otázky a úžasná tajemství autora Juana de Cárdenase je právem označován za první pojednání o lidských rasách a přináší i přehlednou rasovou fyziologii. Autor se v této knize snažil podat vysvětlení na mnoho otázek, týkající se míšenců a indiánů, jež byly dlouhou dobu kladeny širokou veřejností. Jednalo se o dohady typu: z jakého důvodu se Evropané dožívají vyššího věku? Proč mají zdravotní problémy?... a jiné. Odpověď je dle vědců jasná - jedná se hlavně o vlhké klima. To je původcem všech neduhů a rozdílností mezi míšenci a indiány. Navíc Cárdenas dodává, že ani díky migraci se nedocílí lepších fyziologických vlastností přistěhovalců.*⁴⁷

Další kdo se věnoval této problematice, byl německý doktor Enrique Martínez. Ten dělil (dle vzoru známého již z antiky) předešlé dvě skupiny na sangviniky, flegmatiky a choleryky, vše záleželo na hladině žluče (chloe) či slizu (flegma) v těle. Tím se snažil vyvrátit předešlé teze a hlásal, že vlastnosti místa nemají vliv na kvalitu obyvatelstva, což se v obměněné formě a řečeno jinak, či podobně objevovalo i v devatenáctém století u mnoha filosofů a vědců, věnujících se rasám. I když nutno podotknout, že v době šestnáctého a sedmnáctého století nebylo možné ani pomyslet na možnost rozdělení lidských ras do několika skupin. Pojem rasa se v raném novověku ještě tak často neobjevoval. Populární bylo i tvrzení, že potomci Noemovi byli děleni následovně: Jáfetovi synové byli běloši, Chámovi synové byli černoši a žlutou rasu zastupovali synové Šéma. Takto byla již od desátého století vysvětlována rasová různorodost, kterou formuloval kronikář at-Tabarí, původem Peršan.⁴⁸

⁴⁶ BUDIL Ivo T. *Úsvit rasismu*, s. 670.

⁴⁷ Tamtéž, s. 672.

⁴⁸ Tamtéž, s. 673.

Když se v souvislosti s námořními cestami objevitelé konfrontovali v Novém světě s jinak vypadajícími jedinci – s Indiány, byl to jistě silný šok, nejen pro samotné mořeplavce. S objevením Ameriky se klade otázka v souvislosti odlišnosti lidských ras. Ta byla daná buďto astrologicky, anebo dle starověkého schématu (pomocí tělesných šťáv). Rozdíly v pigmentaci se velmi bagatelizovaly, případně přičítaly v duchu vládnoucího environmentalismu, jehož pozice byly v sedmnáctém století posíleny, pomíjivým klimatickým vlivům.⁴⁹

Změna však přišla na konci sedmnáctého století, určitá tolerance se vytratila. Kolonisté pocházející z evropského kontinentu sami sebe chápali a nazývali bělochy, kteří stojí proti barevnému obyvatelstvu, pod tímto označením se ukrývali míšenci, indiáni a obecně vzato všichni Afričané.⁵⁰ Označení se poté ustálilo na obou stranách, kdy barevní - indiáni sami užívali pojem „bílý muž“ právě na kolonizátora, tedy Evropana. Zkrátka s rozvojem kolonizace se stále více ustanovovala pozice, kdy se Evropané běžně nazývali bělochy.

⁴⁹ BUDIL Ivo T. *Úsvit rasismu*, s. 682.

⁵⁰ Tamtéž, s. 683.

4. TEORIE RASISMU

4.1 Historický vývoj rasových teorií

Problematika lidských ras a rasových teorií je stále velmi ožehavé téma. Pokud by všude na světě převažovala tolerance k druhým a ve vzduchu by se nevznášela jakási protirasistická nálada, byl by to ideální stav. Bohužel tomu tak není. Biologie, antropologie, historie a jiné vědy neustále dokazují, že původ dnešních diferencovaných lidských ras je stejný, mám na mysli Homo Sapiens Sapiens (předchůdcem mu byl Homo Habilis - člověk zručný, který se transformoval do Homo Erectus - člověk vzpřímený), z čehož vyplývá, že všechny dnešní lidské rasy by si měly být rovny. Z důvodu stěhování tlup a usazování se separovaných skupin v odlišných klimatických podmínkách docházelo také k odlišnostem v lidské rase, lidé se zkrátka různě adaptovaly na prostředí, ve kterém se nacházeli.

Hlavně však nálada a smýšlení devatenáctého a dvacátého století napomáhá tomu, že se začaly slučovat dva naprosto diametrálně odlišné pojmy - biologický termín "rasa" se společenským termínem "národ" dochází tak k formulování prvních rasistických tezí. *„Rasových teorií známe nesčetné množství, mnohé z nich se soustředí hlavně na biologické (či fyziologické) rysy, nejvíce zmiňovanou a nejdiskutovanější je kožní pigmentace. Pokud se také budeme držet tohoto rozlišovacího rysu, můžeme uvést základní dělení lidské rasy, jedná se o:*

- *Europoidní, bílou rasu – oblast Evropy, především mírný klimatický pás*
- *Mongoloidní, žlutou rasu – především oblast střední, jižní a východní Asie*

- *Negroidní, černou rasu – hlavně oblast Afrického kontinentu na Jih od Sahary*⁵¹

4.2 Arthur de Gobineau

Francouzský spisovatel Joseph Arthur Comte de Gobineau se proslavil hlavně svou teorií o nadřazenosti bílé rasy a také svým neustálým rozvíjením a propagováním teorií o vyvolené árijské rase. Nejvíce svou teorii rozvedl ve své knize nesoucí název *Esej o nerovnosti lidských ras*, ta vyšla v letech 1853 - 1855. Lidstvo se dle jeho názoru skládá z těchto ras: černé, bílé a žluté, rasy vznikaly nezávisle na sobě. Jednotlivé rasy zároveň disponují různými rozumovými vlastnostmi.⁵²

Nejnižší intelekt má dle jeho názoru černá rasa, její rozumové schopnosti jsou velmi omezené, naproti tomu smysly má silně vyvinuté. Hlavně tedy čich a chuť. Vyniká také fyzickou silou, ale emocionálně je tato rasa silně nestabilní, což ji předurčuje k neschopnosti dosáhnout jisté "mravní dokonalosti". Žlutá rasa je oproti předešlé rase málo fyzicky zdatná a lehce podlehne apatii. Striktně dodržuje řád a tíhne k materiálnímu pohodlí. Přesto je schopna vytvořit pevnou sociální strukturu. Bílá rasa zaujímá v pomyslné hierarchii nejvyšší místo. Vyniká téměř ve všech oblastech. Je vysoce inteligentní, fyzicky zdatná, energická a vytrvalá. Je patrný kladný vztah k řádu, ale zároveň je patrná i touha po svobodě.⁵³

Pouze v oblasti smyslovosti je bílá rasa méně vyvinutá než předchozí. Což však nebylo bráno jako nedostatek, ale naopak benefit, protože se bílá rasa mohla soustředit na jiné a důležitější obory. V minulosti byla údajně každá civilizace vytvořena bílou rasou ale díky

⁵¹ SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie*, s. 83.

⁵² ČERNÝ, Václav. *Rasismus, jeho základy a vývoj*, s. 12 – 20.

⁵³ Tamtéž, s. 20.

tomu, že docházelo k neustálému míšení s nižšími rasami, byla odsouzena k zániku. Árijci neboli Indoevropané jsou jedinými skutečnými nositeli kvalit bílé rasy. Bohužel tyto radikální myšlenky ovlivnily i Adolfa Hitlera a přispívaly také k šíření nebezpečné myšlenky, která v druhé polovině devatenáctého století vyústila až v holocaust.⁵⁴

Nutno podotknout, že sám Gobineau je spíše považován a vnímán jako rasista, ale není antisemitista, protože uznával i určitý přínos Židů. Gobineau je také někdy nazýván patronem teorie degenerace. Árijská rasa, která byla považována za nejvzácnější, je dle této teorie neustále ohrožována genetickou degenerací. Je zde tedy viditelná obava z narušení vznešené krve, doslova se jedná o znečištění podřadnými rasami. Příznivci tohoto myšlenkového hnutí předznamenávali zrod fašistického i nacistického hnutí.⁵⁵

4.3 Sociální Darwinismus

„Mezi divochy duševně či tělesně slabí jedinci brzy umírají a přežívají obyčejně jen jedinci pevného zdraví. Na druhé straně my, civilizovaní lidé. Děláme vše pro to, abychom snížili úmrtnost; stavíme ústavy pro slabomyslné, tělesně postižené a nemocné, zavádíme zákony na ochranu chudých a naši lékaři vynakládají veškerý svůj um, aby udrželi každý život tak dlouho, jak jen to je možné...“⁵⁶ Tato teze v podstatě vlastně předznamenala budoucí dění.

Pod vlivem Darwinova výkladu přírodního výběru se zrodil takzvaný *Sociální darwinismus*. Ten usiluje o přenesení mechanismů z přírody na lidskou společnost, která tím bude revitalizována. Vlastně se jedná o dokonalou transformaci teorie přirozeného výběru jakožto principu přírodní

⁵⁴ ČERNÝ, Václav. *Rasismus, jeho základy a vývoj*, s. 12 – 20.

⁵⁵ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách současnosti*, s. 87.

⁵⁶ DARWIN, Charles. *O původu člověka*, s. 156.

evoluce na tezi o přežití toho schopnějšího, stejný úhel pohledu pak převádí i na hledisko sociální. Na této bázi vznikaly různé teorie o vývoji lidstva. Podle sociálního darwinismu mohou přežít pouze ti jedinci, kteří se nejlépe aklimatizují na danou situaci. Zároveň byl tento princip „boje o život“ díky sociálnímu darwinismu přenesen do vývoje lidské společnosti.⁵⁷

Mezi hlavní představitele sociálního darwinismu patřil například Herbert Spencer. Jeho prohlášení o organické teorii společnosti je inspirováno nejen stěžejním dílem Charlese Darwina *O původu druhů*, ale inspiruje se i dalšími literárními výtvoři zejména anglických ekonomů osmnáctého století. Někteří myslitelé kategoricky nesouhlasí se zařazením Spencera do kruhu sociálních darwinistů. Avšak pouze díky němu je naše terminologie obohacena o výrazy typu: funkce, systém, struktura, superorganický, anebo přežití nejsilnějšího či nejzdatnějšího.⁵⁸

Myšlenka soutěže, jakožto hlavního motoru lidské společnosti a vlastně i společenského vývoje byla v této době čím dál tím více populární. Prosazovala se u raně novověkých myslitelů. Objevuje se od sedmnáctého století hlavně tedy u britských myslitelů. Jedná se o osvícenskou tradici, která je označována jmény: John Locke, Jean-Jacques Rousseau a vrcholí skotskou ekonomickou školou a Adamem Smithem. Velkou vlnu diskuzí vyvolala práce anglického duchovního - reverenda Thomase Malthuse za obírající se problémem nebezpečí přelidnění. Jednalo se o *Esej o principu populace*, tu vydal anonymně v roce 1798. O pět let později vydal další - rozsáhlejší spis, který navazoval na první esej. Snažil se zde podat logické vysvětlení tehdejší bídy a rostoucí nezaměstnanosti na britských ostrovech.⁵⁹

⁵⁷ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách současnosti*, s. 97.

⁵⁸ STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*, s.365.

⁵⁹ Tamtéž, s. 365.

Malthus byl přesvědčen, že počet lidí na zemi vzrůstá geometrickou řadou, zatímco zdroje potravin řadou aritmetickou. Proto je lidstvo odsouzeno k hladomorům, válkám a epidemiím. To vše Malthus chápal jako nutnou regulaci lidské populace v rámci „*obecného boje o přežití*“. Jeho teze mohou působit negativně, pesimisticky, či neoptimisticky, ale při bližším studiu těchto spisů mnozí posléze uznali jeho tvrzení a souhlasili s nimi. Zatímco Malthus psal před Darwinem a jeho myšlenky zřejmě ovlivnily i Darwinovy teorie, první kdo se pokusil uplatnit Darwinovi teorie na lidskou společnost, byl již zmiňovaný Herbert Spencer. Vývoj společnosti Spencer chápe jako vyšší stadium vývoje přírody, je zásadně proti a neschvaluje jakékoli regulativní zásahy do vývoje společnosti. Také striktně odmítá pokusy o její změnu díky sociálním reformám. Jeho vliv v sociálních vědách je obrovský a projevil se hlavně v jeho tezi a přirovnání společnosti a živého organismu.⁶⁰

Spencer hlásal nadřazenost jednotlivce nad celkem, ale také nutnost odstranění všech sociálních „berliček“ včetně charity, dávek, humanitární pomoci a podpůrných opatření. Ve společnosti, kde jsou dovoleny veškeré formy konkurenčního boje, schopní jedinci dosáhnou „přirozeného“ nadřazeného postavení, zatímco neschopní zaujmou místa na spodní škále společenského žebříčku.⁶¹

Rakouský myslitel Ludwig Gumplowicz ve své práci *Der Rassenkampf* (Boj ras), nastiňuje inovativní myšlenku. Tvrdí, že lidem je naturelně vrozena stejná vlastnost – nenávisť, z níž pramení snaha o podmanění slabších. Zajímavé také je, že Gumplowicz nenazíral na pojem rasa pouze z pohledu biologa, ale vnímal ji jako sociální skupinu, která se ustanovila díky působení kulturních a společenských vlivů. Dle jeho názoru jednotlivé lidské rasy vznikaly v průběhu evolučního vývoje a to nezávisle

⁶⁰ BUDIL, Ivo T. *Za obzor západu*, s. 350.

⁶¹ Tamtéž, s. 351-352.

na sobě. Co se týká vývoje státu, zohledňuje i zde myšlenku soutěžení. Na vývoj státu totiž nazírá jako na soupeření mezi skupinami odlišných zájmů. Toto neustálé soutěžení o vedoucí pozici má dvě podoby. Prvním je jistě boj třídní, přičemž vládnoucí třída je zde utvořena z potomků vítězů, naproti tomu potomci poražených pak logicky utváří třídu ovládanou, která byla podmaněna silnějšími. Dalším je boj mezi státy, jelikož přirozenou snahou ve vývoji státu je neustálé rozšiřování území, což samozřejmě často vede ke konfliktům s ostatními státy a k boji, ve kterém zvítězí opět jen ten silnější.⁶²

4.4 Antroporasová škola

Darwinovské teze byly bezesporu hlavní inspirací pro vznik této školy. Tedy mám na mysli že, teze Charlese Darwina, včetně jeho teorie přirozeného výběru, byly doslova převedeny na teorii diferenciacce mezi rasami. Tyto rozdíly jsou pak dle této teorie dány přirozeným vývojem. Právě zde je možné pozorovat převahu jedné rasy nad druhou. Rase, označované jako té lepší, je přímo dáno jakési právo obecně se nadřazovat, vyvyšovat a pohrávat si dle svého uvážení s rasami označenými jako ty horší. Ano, logicky - za základní fakt při dělení ras byly nejčastějším měřítkem vlastnosti fyzické, tedy jako již zmiňovaná barva pleti, barva a struktura vlasů, barva a tvar očí či byl kladen důraz na studium kranologie – což je vědecký obor zabývající se výzkumem a následným popisem lidské lebky.⁶³

Arthur de Gobineau je neodmyslitelně spjat s tímto myšlenkovým hnutím, definuje rasy jako skupiny lidí, které mají určité společné vrozené a stálé tělesné znaky, dle jeho názoru se tyto znaky postupem času stávají dědičnými. Tyto psychické, ale i fyzické rysy jsou v neustálém vzájemném

⁶² PETRUSEK, Miroslav a MILTOVÁ Alena, *Sociologické školy, směry, paradigmatata*, s. 42

⁶³ MILTOVÁ, A., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. *Sociologické školy, směry, paradigmatata*, s. 40.

vztahu a působí na sebe. V praxi to tedy znamená, že určitým znakům tělesným v podstatě odpovídají jiné znaky psychické a totéž platí i naopak. Z toho tedy vyplývá, že se rasy od sebe, dle Gobineaua, nejenom liší, ale že nejsou a ani nemohou být stejně hodnotné, nemohou si být zkrátka rovny! Gobineau byl běloch, tedy sám sebe řadil do preferované árijské rasy. Aby potvrdil své stanovisko vyvolené rasy, připisuje jí následující charakteristické vlastnosti: nízká smyslnost, avšak vysoká inteligence, vysoká dávka statečnosti, či smysl pro řád. Rase černé a žluté, jsou přisuzovány už ne tak dobré či nepřiliš žádoucí vlastnosti.⁶⁴

Gobineau se v podstatě snažil „*najít v čistotě rasy jediné jádro, které zapříčinilo rozkvět lidstva, a pomocí této rasistické teorie vysvětloval zánik dávných velkých civilizací. Stál si za tvrzením, že ke kulturnímu úpadku společnosti i lidstva ve starověku došlo v důsledku smíšení ras, vládnoucí rasy s nižšími a méněcennými rasami přistěhovalců a tvrdil, že k takovému úpadku kultury a lidské společnosti dojde i v moderní době*“.⁶⁵

Tvrzení tohoto francouzského myslitele tvořily základnu pro teorii určitého předurčeného poslání jednotlivých ras. Jejímž hlavním reprezentantem je nejčastěji označován Angličan Houston Steward Chamberlain. Ten zastával stanovisko, že je to právě árijská rasa, která má to nejvyšší poslání napříč dějinami. Ve své knize *Základy devatenáctého století*, která vyšla v roce 1899 veřejně hlásá, že právě Germáni mají již zmiňované výsadní postavení nad ostatními. Jistě právě proto byla publikace v Německu v souvislosti s nacismem velmi populární.⁶⁶

⁶⁴ MILTOVÁ, Alena, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena. *Sociologické školy, směry, paradigmata*, s. 40.

⁶⁵ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*, s. 137.

⁶⁶ MILTOVÁ, Alena, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena. *Sociologické školy, směry, paradigmata*, s. 40.

5. ZÁKLADNÍ PRODUKTY RASISMU

5.1 Rasové násilí

Rasové násilí je jedním ze základních produktů rasismu. Žijeme v moderní době, v jednadvacátém století, přesto se bohužel lidé uchylují po vyčerpání všech argumentů k poslednímu možnému řešení - řešení aktuálně vzniklých problémů silou, tedy násilím. Rasově motivované násilí je nejhrubší možná forma diskriminace. Pokud budeme srovnávat situaci v České republice s ostatními evropskými státy je zdejší situace dobrá, mnohdy i lepší. Přesto jsou i v dnešní době pořádané, bez předchozího povolení, neonacistické koncerty (kde dochází k propagaci neonacismu - vzpomeňme na legendární kapelu Orlík v čele s Danielem Landou a hercem Davidem Matáskem), anebo hlášené protestní průvody a setkání zpravidla ve větších městech hlavně na městských náměstích (série protestních akcí, průvodů, setkání v létě 2013).

6. NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE

6.1 Situace České republiky a Romů

V následující části práce se budu věnovat problematice Čechů a Romů v České republice.

Píše se rok 2014, žijeme v moderní době, technické mechanismy se zlepšují a často předčí i lidská očekávání. Mnohdy si nejsme ani schopni představit vyšší stupeň technologického zlepšení a on přesto přijde. Bohužel nemůžeme říci totéž o mezilidských vztazích. Myšlenku, že jeden daný národ je nadřazený a vyvolený, jinými slovy předurčený již známe, tak absurdní smýšlení je i nyní v moderní době překvapující. Říci o Indovi, že je "jiný" člověk než já, je pro mne z lidského hlediska nepochopitelné. Ano lišíme se z pohledu mentality, ano lišíme se kulturně, v neposlední řadě se lišíme geneticky. Přesto se stále jedná o lidi. Proč tedy osočovat jeden druhého a dohadovat se kdo je více, kdo je lepší, kdo je ten pokračovatel "ideální rasy" pro budoucí generace... Je právě zde jádro problematiky vztahu k Romům u nás? Tedy, že jdou špatným příkladem svým dětem a jsou veřejně (i mediálně) označováni za nepřizpůsobivé obyvatelstvo? Jedná se o cenzuru, anebo lidský výmysl? Tyto otázky si můžeme klást, po uveřejnění článku na internetovém serveru www.novinky.cz ze dne 19. září 2013, právě zde autoři článku zveřejňují prohlášení Sociologického ústavu Akademie věd ČR, ústav doslova prohlašuje že: *"...se distancuje od zfalšovaných dat o romské populaci, která se šíří prostřednictvím blogů a dalších médií. Tato data nepocházejí ze sociologického ústavu, ani z jiné výzkumné či vládní organizace v ČR."*⁶⁷

Kde tedy vzít relevantní data, informace a hlavně odpovídající počty? Na internetu se vyskytuje nespočet blogů a „laických“ pisálků, kteří se

⁶⁷ Novinky.cz. [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/313585-data-o-romech-jsou-falesna-distancovali-se-akademici-od-hoaxu.html>.

snaží své názory podsunout větší mase obyvatelstva, což je zde (ve virtuální realitě) opravdu velmi snadné, rychlé a pravděpodobně i účinné. Díky šíření těchto extremistických názoru sílí v České republice napětí mezi romským obyvatelstvem a ostatními občany. Vše pak vede k protestním demonstracím, jež jsou zdrojem nenávisti a opovrhování k této menšině, žijící na našem území. Ještě v živé paměti máme, nemalé protiromské pochody, které se uskutečnily v osmi velkých městech České republiky koncem srpna 2013. Jednalo se o protesty v Brně, Českých Budějovicích, Děčíně, Duchcově na Teplicku, Jičíně, Ostravě, Plzni a v Praze. Všechny plánované protesty byly policejně hlídány, aby se obešly bez vandalství a projevů násilí.⁶⁸

Zde uvádím několik násilných demonstrací, jež byly motivovány rasovým podtextem za posledních několik let:

17. listopadu 2008 – *„Příznivci extremistické (a později soudem zakázané) Dělnické strany se po shromáždění v centru Litvínova střetli s policií, která jim zabránila v pochodu na sídliště Janov, které je převážně obývané Romy“.*⁶⁹ Jako mnohé ani tento střet se neobešel bez použití lidské síly a mezi policisty a extremisty si vyžádal několik desítek zraněných. Událost byla výjimečná tím, že se k ultrapravicovým demonstrantům přidal velký počet místních obyvatel.

„4. dubna 2009 se uskutečnila demonstrace zhruba sedmi stovek pravicových extremistů v Přerově, ta posléze přerostla v hromadnou pouliční bitku radikálů s policií. Tisk přinesl zprávy typu: „vzduchem létaly kusy laviček, dlažební kostky, dýmavnice a rozbušky.“ Řada menších konfliktů se strhla i na dalších místech Přerova. Několik demonstrantů, pravicových extrémistů i antifašistů utrpělo při zásahu zranění, mezi něž se

⁶⁸ České noviny. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://m.ceskenoviny.cz/archiv/zpravy/na-protiromske-pochody-v-osmi-mestech-prislo-zhruba-1500-lidi/975707>

⁶⁹ Tamtéž. [cit. 2014-03-15].

řadili i příslušníci policie. Policie při demonstraci zadržela celkem přes tři desítky radikálů.“⁷⁰

O dva roky později, v létě „26. srpna zasáhla policie v Rumburku proti účastníkům neohlášeného pochodu městem, kteří zdemolovali prostranství domu obývaného Romy. Po zásahu policie se pochod změnil v pouliční válku, při níž se nejradikálnější skupinka demonstrantů snažila proniknout z různých stran právě k jednomu z mnoha domů. Jeho obyvatelům se tato skupina údajně chtěla pomstít za incident, kdy skupinka Romů zbilá šestici českých mladíků“.⁷¹

O pár dnů později „10. září 2011 se několik stovek pravicových extremistů ve Varnsdorfu vydalo spolu se skupinou místních obyvatel na neohlášený pochod k romským ubytovnám, kde se střetli s policejními těžkooděnci. Dav na policisty házel kamení a lahve, policisté museli použít vodní dělo. Přičemž zadrželi a předvedli k výslechu dvě desítky lidí.“⁷²

Loni v létě „22. června 2013 se uskutečnil mítink krajně pravicové Dělnické strany sociální spravedlnosti v Duchcově na Teplicku. Ten posléze přerostl v pouliční střety s policií. Vzduchem létaly kameny a lahve, policisté použili pyrotechniku, slzný plyn a opět došlo i na vodní dělo. Důvodem ke svolání mítinku bylo napadení mladého manželského páru skupinou několika Romů v noci na 18. května.“⁷³

Další novinový článek informuje o akci, která se odehrála o týden později „29. června 2013 - Policie musela zasáhnout proti účastníkům protiromského protestu na českobudějovickém sídlišti Máj. Několik stovek policistů se snažilo zabránit tomu, aby se protestující dostali na sídliště do

⁷⁰ České noviny. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://m.ceskenoviny.cz/archiv/zpravy/na-protiromske-pochody-v-osmi-mestech-prislo-zhruba-1500-lidi/975707>

⁷¹ Tamtéž. [cit. 2014-03-15].

⁷² Tamtéž. [cit. 2014-03-15].

⁷³ Tamtéž. [cit. 2014-03-15].

*míst, kde žijí Romové. Používali k tomu například výstražné granáty nebo slzný plyn. Protestující po nich zase házeli kameny a zapalovali popelnice. Při střetech bylo zraněno několik lidí a opět museli policisté některé zadržet, či předvést k výslechu.*⁷⁴

Uvedených demonstrací, které byly vyloženě pořádané proti romskému obyvatelstvu, jež se odehrály hlavně v létě roku 2013, se v osmi větších městech zúčastnilo odhadem asi dva tisíce lidí. Což není nízký počet. Všechny byly předem ohlášeny na příslušném úřadě, a tak byly i celou dobu monitorovány, přesto se často nedalo zabránit násilí. „*Velmi vyhrocená byla situace v Ostravě, tam se desítky radikálů chtěli dostat do romské čtvrti. Policie je musela násilím zastavit a použít i slzný plyn. Obdobná situace nastala i v Brně a v Českých Budějovicích. Tam policisté zabránili i setkání další skupiny - účastníky protestu proti rasovému násilí. Celkem bylo zadrženo asi 90 lidí, z toho 60 v Ostravě, 25 v Plzni a devět v Českých Budějovicích. Další protesty, které se obešly bez násilí, se uskutečnily i v Duchcově na Teplicku, Děčíně a Jičíně.*“⁷⁵

6.2 Národnostní menšiny evidované v České republice

- Bulharská národnostní menšina (4363 obyvatel)
- Chorvatská národnostní menšina (1585 obyvatel)
- Maďarská národnostní menšina (14672 obyvatel)
- Německá národnostní menšina (39106 obyvatel)

⁷⁴ České noviny. [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://m.ceskenoviny.cz/archiv/zpravy/na-protiriromske-pochody-v-osmi-mestech-prislo-zhruba-1500-lidi/975707>

⁷⁵ Tamtéž, [cit. 2014-03-15].

- Polská národnostní menšina (51968 obyvatel)
- Romská národnostní menšina (11746 obyvatel)
- Rusínská národnostní menšina (1106 obyvatel)
- Ruská národnostní menšina (12369 obyvatel)
- Řecká národnostní menšina (3219 obyvatel)
- Slovenská národnostní menšina (193190 obyvatel)
- Srbská národnostní menšina (1801 obyvatel)
- Ukrajinská národnostní menšina (22112 obyvatel)⁷⁶

Samozřejmě je na místě uvést jako skupinu, která svou podstatou odpovídá národnostní skupině – Židovskou národnostní menšinu.

Celkové počty členů těchto skupin jsou samozřejmě diskutabilní. Ze stejného důvodu Statistickému úřadu vypadává židovská národnostní menšina. Přestože evidujeme židovské školy, synagogy a jiné. Zkrátka příslušníci židovské menšiny dávají jasně najevo, že chtějí žít jako Židé, ale zároveň se neuznávají jako Židé. Ano - nejvíce se pochybuje o počtu příslušníků romské národnostní menšiny, protože jejich počet je mnohokrát menší, než se předpokládalo a odhadovalo ještě před sčítáním obyvatelstva. Z uvedeného přehledu je zřejmé, že se Romové řadí mezi

⁷⁶ Český statistický úřad [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narodnosti_v_cr_od_r_1921

nevelké menšiny České republiky. Což jistě neodpovídá skutečnosti, neoficiální - tedy nepotvrzené odhady uvádějí, že „*tato národnostní menšina představuje asi 3% obyvatel u nás, tedy cca 300 000 obyvatel.*“⁷⁷ Vždy existuje nějaký prostor pro konfliktní motivy vztahu mezi menšinou a většinou. Či pro aroganci většiny vůči menšině. Dle sčítání lidu jsou v zásadě uváděné dvě skupiny, které se opakovaně a výrazně projevují jako problematické z hlediska přijímání většinovou populací. Jsou to Romové a Vietnamci, můžeme k nim ještě řadit tak zvaný „raritní antisemitismus“, ten je ale opravdu vzácný.

6.3 Diskriminace národnostních menšin na trhu práce

Diskriminaci rozlišujeme přímou, anebo nepřímou. Nepřímá diskriminace je v podstatě snížením šancí na společenské uznání, neumožněný, či zhoršený přístup ke vzdělání a v neposlední řadě to je největší diskriminace v přístupu na trh práce. Ta nevyplývá z toho, že by se záměrně prováděla diskriminace politicky, ale vyplývá z nedostatečného úsilí státu a společnosti snížit rozdíly mezi diskriminovanými a většinou. Mnozí nechtějí vidět tento fakt, ale pravdu dochází k situaci, jež je obsažena již v titulku této podkapitoly? Je například romské obyvatelstvo apriori diskriminováno na trhu práce? Bohužel zřejmě ano. Ale ne kvůli barvě pleti, ale především z důvodu nedostačujícího vzdělání, pak se ale tedy nejedná o diskriminaci, ale právě - nedostatečné vzdělání, zdatnost, či schopnost jsou limitující prvky při hledání pracovního místa na trhu práce. Velká část romských dětí neabsolvuje ani povinnou devítiletou docházku na základní škole, ale dosáhnou pouze devítiletého vzdělání díky praktické, či speciální škole. Navíc vzdělávání je pro mnohé v patnáctém roce života ukončená kapitola. Někteří pokračují na odborné učiliště, ale

⁷⁷ NAVRÁTIL, Pavel. a kol. *Romové v České společnosti*. s. 12.

pouze zlomek studentů romského původu pokračuje na vysoké škole. Což předurčuje nízkou šanci na úspěch.

„Romské děti oproti ostatním dětem propadají čtrnáctkrát častěji, pětkrát častěji dostávají druhý či třetí stupeň z chování, třicetkrát častěji ukončují školní docházku v nižším než závěrečném ročníku a osmadvacetkrát častěji jsou převáděny do zvláštních škol.“⁷⁸

Stipendijní školní program, který spadá pod organizaci Romského vzdělávacího fondu, vyhlásil v pořadí již sedmý ročník Romského mezinárodního stipendijního programu. *„Program poskytuje částečnou podporu romským vysokoškolským studentům ze šestnácti zemí při prezenčním studiu bakalářského, magisterského nebo doktorandského programu na akreditované univerzitě v zemi, která není rodnou zemí žadatele, ani jeho zemí pobytu. Cílem programu je podporovat akademickou mobilitu romských studentů a podpořit jejich akademickou integraci v mezinárodním měřítku. Maximální výše stipendia je 9050 eur na akademický rok.“⁷⁹*

Jak je vidět, podpora ze strany státu a nadnárodních organizací je velická, ale je statisticky dokázáno, že dítě ze sociálně slabé rodiny (myšleno, slabého sociálního a vzdělávacího kapitálu) má nižší šanci dosáhnout kvalitního vzdělání, navzdory barvě pleti. Nepřímá diskriminace vyplývá z toho, že české školy nejsou připraveny vzdělávat děti, bez asistence rodičů. Tedy pomoci dětem bez rodinného zázemí, které není schopno zajistit dostatečnou kázeň dětí při školní docházce. Pochopitelně dítě, které je nadané a chce dosáhnout vyššího vzdělání, ho dosáhne, navzdory podmínkám, kterým musí čelit.

⁷⁸ NAVRÁTIL, Pavel. a kol. *Romové v České společnosti*, s. 15.

⁷⁹ Vysoké školy. [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.vysokeskoly.cz/clanek/otevren-mezinarodni-stipendijni-program-pro-romske-vysokoskolaky?newsletter=srpen2013>

6.4 Diskriminace národnostních v kulturním životě

Považuji sebe i své nejbližší, za kulturně aktivní obyvatele. Což znamená, že se vcelku pravidelně vydávám za kulturou. Možná je to tím, že navštěvuji Divadlo Antonína Dvořáka v Příbrami, kde hostují především soubory z Prahy, ale nevzpomínám si bohužel, že bych v minulosti (blízké i vzdálenější) viděla během představení na jevišti na první pohled zřejmého příslušníka etnické menšiny. Náhoda? Záměr? Je jisté, že mnoho městských divadel je existenčně závislých na předplatných vstupenkách. Pokud se do seznamu předplatného zařadí do nastávající sezony nové, pro někoho jistým způsobem provokativní, představení je zde velká hrozba úbytku diváků. Tudíž i finančních prostředků. Což si menší i větší divadla zkrátka nemohou dovolit riskovat. Problém je zde arogance většiny. Podobná situace je vidět i na poli politickém. V posledních volbách kandidovala Romská demokratická strana, která má své kořeny v libereckém kraji, vedená Miroslavem Tancošem. Přestože evidujeme (odhadem) tři procenta romských příslušníků žijících na území České republiky, tato strana ve volbách nezískala potřebné minimum pěti procent. Tudíž jí dveře do parlamentu zůstaly uzavřeny.⁸⁰

⁸⁰ Český statistický úřad. [online]. [cit. 2014-03-11]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

7. MÉDIA

Média jsou velmi důležitou součástí každodenního života nás všech. Díky nim získáváme zprostředkované informace o dění ve světě, o všem co se děje kolem nás. Dle mého názoru ani nemáme na výběr, protože jsou opravdu všude kolem nás, ať chceme, či nechceme. Televize, rozhlas, tištěné noviny, prostě vše, co slouží k předávání či sdělování informací ostatním.

Mohou být i zdrojem moci, anebo skrze média se dá získat i popularita a sláva široké veřejnosti.

I v problematice rasismu hrají média – či veřejně sdělovací prostředky velmi důležitou roli. Jedná se především o dobu let devadesátých, kdy reagují na tyto podněty a jsou tvůrcem nového fenoménu, tedy jisté „morální paniky“. Ta se v sociologii objevuje již o dvě dekády let předem, avšak až léta devadesátá jsou považována za její „boom“ nebo-li obrovský vzestup a náhlý rozmach. Namísto objektivního a nestranného hodnocení situace dochází k neadekvátní morální kritice a agitacím, jež jsou směřované k široké veřejnosti. Například tištěné periodikum, které zveřejní článek, týkající se marginalizované skupiny, klade důraz na místo v novinách, kde se tento článek objeví. Logicky je nejvíce strategickým místem levý horní roh, kam naprosto přirozeně padne zrak čtenáře v prvním momentě, po otevření dvojstránky. V roce 1999 a 2000 proběhlo několik výzkumů zaměřených na národnostní menšiny, respektive vztah a pohled obyvatel České republiky, výsledek výzkumu byl medializován. Otázka, která byla kladena respondentům, zněla: koho by Češi nechtěli mít za sousedy? Zajímavé jsou především rozdílné výsledky. *„V roce 1999 se na prvním místě, (myšleno nejméně žádaných sousedů), umístila skupina označovaná pod souhrnným názvem narkomani.*

*Následovala skupina označována jako kriminálníci, pak alkoholici a (až) na čtvrtém místě Romové.*⁸¹

Stejná otázka se opakovala o rok později - v roce 2000, avšak výsledný žebříček nežádoucích sousedů se velmi lišil. *„První místo patřilo alkoholikům, druhé místo pak narkomanům, na třetím místě se u respondentů umístili skupina kriminálníci a na čtvrtém místě opět Romové. Velmi zajímavá je také antipatie Čechů k levicovým a pravicovým extremistům, kteří zaujímali místo ihned za skupinou Romů.*⁸²

Jedinec, který se aktivně zajímá o dění ve svém okolí, se často setkává se zprávami o menšinách, které žijí na území České republiky. Uváděná četnost článků o jednotlivých menšinách informuje o tom, že největší pozornost se opět vztahuje k romské menšině. Následující nejvyšší pozornost článků se věnuje Židům, Slovákům a ostatním národnostním menšinám. Další místo v četnosti vyskytujících se článků s podobnou tematikou (tedy problémy a informace o menšinách) patří skupině mentálně postižených, následují tělesně postižení, HIV pozitivní spoluobčané, homosexuálové a pozoruhodně až na posledním místě jsou uvedeni členové hnutí skinheads, anarchisté, drogově závislí občané a bezdomovci. Přičemž je však důležité dodat fakt, že zmíněné skupiny se dostávají do zájmu žurnalistů ve chvíli, kdy překročí, anebo se dostanou do rozporu se zákonem, pak nezáleží na tom, zda se jedná o celou skupinu, či jednoho člena z vyjmenovaných skupin spoluobčanů, protože interpretovaná informace v tištěných novinách je provázaná právě s trestným činem, který byl spáchán. Toto tvrzení platí především pro etnické skupiny, s výjimkou Slováků a Židů. U židovské menšiny je zajímavé

⁸¹ SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 25.

⁸² Tamtéž, s. 26.

zjištění, že články spojené s touto náboženskou skupinou jsou především o jejich historii a také kultuře.⁸³

Další výzkum, mapující novinové články byl zaměřen na tyto skupiny: etnické a národnostní menšiny, nejčastěji uváděni byli Romové, Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Židé, dále pak skupiny označované jako skupiny se změněnou schopností jejích členů, tím se rozumí tělesně či mentálně postižení jedinci, dále také menšiny vydělující se určitým politickým postojem, jako například skinheadi, anarchisté, či ekologičtí aktivisté, ale také spoluobčané, žijící na okraji společnosti - bezdomovci, homosexuálové, drogově závislí, či HIV pozitivní spoluobčané. Jednalo se o celkem devět větších českých, tištěných deníků, které byly monitorovány po dobu tří měsíců. Jednalo se jmenovitě o tato periodika: Mladou Frontu Dnes, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Zemské noviny, Moravské slovo, Špígl a Blesk. Mladá Fronta Dnes otiskla v průměru každý druhý den článek, související s romskou tematikou. Ale nejvíce se tomuto problému věnovalo jiné periodikum - a sice Lidové noviny. Naproti tomu nejméně o problematice na téma o minoritách informovaly Hospodářské noviny a Zemské noviny. Pouhá jedna třetina všech publikovaných článků byla doplněna obrazovým sdělením jako například graf, tabulka s nákresem, anebo přímo fotografie související s danou problematikou. Nejčastěji zmiňovanou skupinou byli právě Romové, také tělesně postižení a ekologové (ekologičtí aktivisté). Naopak překvapivě nejméně článků vycházelo v tištěných denících o Slovácích a HIV pozitivních. Bulvární plátek Blesk se zaměřil (jako jediný!) na ukrajinskou a vietnamskou menšinu žijící a pracující v České republice, oproti tomu Hospodářské noviny informovaly více o ekologických aktivistech. Například redaktoři Špíglu (tento deník byl označován někdy také jako politické bulvární

⁸³ SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 35

periodikum) přinášeli svým čtenářům minimum informací o nejdiskutovanější skupině - romské menšině.⁸⁴

Všechna tato zjištění jistě vypovídají mnohé o novinářské kultuře, zda se tento obor zdá ještě titulovat přízviskem kulturní. Média vytvářejí určitý obraz menšin, který předávají (či v některých případech spíše podsouvají) široké veřejnosti.

Především postoj k romské komunitě je silně ovlivněn řadou předsudků. Bohužel z tohoto důvodu se čtenář nikdy nedoví, jak se ta či ona událost opravdu stala a proběhla. Sociologie vědění chápe lidskou realitu jako realitu, která je vytvářena sociálně. Přičemž média v naší všední realitě hrají poměrně důležitou roli a jsou jedním z hlavních činitelů, které se podílejí na strukturování a vnímání naší každodennosti. Články věnované romskému etniku jsou často zaměřené na následující: diskriminaci (nejdiskutovanější je postoj majoritní skupiny k Romům), kulturu, historii, kriminalitu (kde za pachatele jsou označeni Romové, často je uveden věk – nezletilí), problematiku bydlení, politiku, nezaměstnanost či také vzdělání. Všechny články, i když s odlišným zaměřením, dávají jasně najevo, že jsou to právě Romové, kteří jsou majoritním obyvatelstvem nejméně tolerováni, jakožto etnikum, které žije na území České republiky.⁸⁵ Tento postoj se dá jistě přímo označit za rasistický. Možná už je jasnější, proč jsou děti a mladiství romského původu méně adoptováni či osvojeni pěstouny z řad majoritního obyvatelstva České republiky. Přetrvávají u nich jistě předsudky k této národnostní menšině. Dalším terčem kritiky je česká justice, bývá jí vytýkána přílišná benevolence v některých případech tolerance trestných činů. Romové jakožto pachatelé trestných činů jsou nejčastěji spojováni s lichvářstvím (přičemž Romové jsou nejenom pachateli, ale také postiženými), finančními podvody (vzpomeňme na

⁸⁴ SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 29

⁸⁵ Tamtéž, s. 30

medializovanou kauzu moderátora hlavní zpravodajské relace na prvním programu České televize Ondřeje Giňi), „...často jsou také pachatelé trestné činnosti nezletilí, trestná činnost je spojená s distribucí drog a drobnými krádežemi (krádeže železných poklopů a jiné). Zajímavé je, že kriminalitu spojenou s romským etnikem v médiích často komentují zástupci justice, nikdy ne přímo zúčastnění, či viníci.“⁸⁶

Další téma, jež se objevuje v médiích, je politické. To je často orientováno nadnárodně - vztahuje se k mezinárodní politice. Tedy srovnávání situace Romů v České republice s ostatními evropskými státy. K tomuto tématu se často vyjadřují čeští i zahraniční experti. V dnešní době se zájem široké veřejnosti i novinářů zaměřuje také na činnost romských organizací. Přičemž jsou to právě novinové články s politickou tematikou, které často ve formě interview se zmocněnci za lidská práva, nabádají ke zlepšení životní situace etnických a národnostních menšin na území České republiky.⁸⁷

Od zpravodajství (myšleno hlavní večerní televizní zpravodajské relace, vysílané každý den), očekávají diváci televize objektivní informace a naprosté věrohodné předání faktů, či událostí. Přesto se neubráníme pocitu určitého stereotypního vnímání okolního světa. Jedná se o zveličené představy, kladné či záporné. Stereotypní vnímání faktu tedy do určité míry bagatelizují, či mění opravdovost určité události a mění i samotnou realitu. Naše chápání jisté události může být tedy bohužel dost často daleko od pravdy. V médiích se také objevuje typizace - tedy vnímání určité sorty lidí dle jejich typických znaků, viditelných a zapamatovatelných znaků, jako například pohlaví, věk, anebo výrazně odlišný vzhled od majority. Posuzovaný z našeho pohledu jako jiný, nežádoucí, cizí.

⁸⁶ SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 33

⁸⁷ Tamtéž, s. 34.

8. RASISMUS A JEHO PROJEVY

8.1 Projevy rasismu u dětí a mládeže

Získat relevantní informace a přesná data, týkající se rasismu u dětí je velmi obtížné. Nelze jim předkládat dotazníky a následně je vyhodnocovat. Pokud se budeme věnovat předškolnímu věku, troufám si tvrdit, že děti o dvou do pěti let stáří nejsou sami schopni udělat závěr, že jeho kamarád je mongoloidní. Ale naopak tak markantní odlišnost, jako je černá barva kůže zaregistrují, dokonce sami nahlas specifikují. Toto tvrzení uvádím na základě vlastní zkušenosti. Moje matka pracuje přes třicet let jako učitelka mateřské školky v Sedlčanech (uváděný počet obyvatel města Sedlčany k 31.12.2012 byl 7452)⁸⁸, právě zde jsem sama mohla pozorovat soužití tříletých až šestiletých dětí, různých ras a mentalit. Ještě před dvaceti lety se o "cikánském" dítěti ve třídě vědělo v celé mateřské školce, nyní je absence cizince, či odlišné národnostní menšiny spíše výjimkou. Ve třídě, kde učí moje matka, se za posledních pět let objevilo již druhé dítě tmavé pleti (otec negroidní Francouz, matka europoidní Češka), dále i nesčetně mongoloidních, vietnamských, ukrajinských, slovenských či italských dětí, což je pro tak malé město výjimečné. V každém uvedeném případě se jednalo o smíšená manželství, zpravidla se jednalo o spojení: matka Češka - otec cizinec, žijící v České republice. V mnohých případech se také jednalo o bilingvní děti, kdy dítě ovládalo perfektně češtinu a stejně tak i druhý cizí jazyk. Faktem je, že romských dětí se v mateřských školkách v dnešní době mnoho nevyskytuje. Je to dozajisté v první řadě z

⁸⁸ Státní správa. [online]. [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: <http://urady.statnisprava.cz/rstsp/ciselniky.nsf/i/541281>

finančních důvodů ale také z dalších důvodů, jako je například odlišný životní styl.⁸⁹

Mateřská škola není ze zákona povinná, a tak děti romského původu často přijdou do kolektivu až s povinnou školní docházkou, tedy okolo šestého či sedmého roku života, při nástupu do první třídy devítileté povinné školní docházky. Oproti tomu vietnamské děti chodí do školky téměř v každém případě. Jistě je to z důvodu lepší finanční situace rodičů, kteří jsou často úspěšní obchodníci, ale také časovým důvodům, kdy je jejich podnikání i časově náročné, a tak je logické, že takto vytíženým rodičům logicky vyhovuje, aby ratolest chodila do školy od útlého věku.

Zlom ve vnímání jinakosti druhých, či sebe sama přichází jistě mnohem později, z pravidla tomu tak bývá na prvním stupni základní školy. Jistě se tak stává v souvislosti vnímání více sebe jakožto jedince, mládež se začíná více pozorovat a řešit svůj zevnějšek. Právě zde dochází k prvním projevům rasismu. Bohužel stává se již pravidlem, že na speciální, někdy také lidově zvané „zvláštní“, škole končí nejenom pomalejší děti, ale také děti romského původu. Ne vždy je tomu však z důvodu špatného prospěchu ve škole, ale z důvodu nepřizpůsobivého chování, vyrušování a neposlušnosti. Možná právě zde dochází k opačné situaci, kdy se utlačovaná minorita stává majoritou.

8.2 Vnímání etnické/ rasové odlišnosti

Kdy vlastně dochází ke zlomovému bodu, kdy nastane ta chvíle, že si jedinec začne uvědomovat svou odlišnost, anebo odlišnost svého kamaráda, či spolužáka? Z mého pohledu a dle mého názoru tomu tak bývá okolo desátého roku života. Tedy ještě před pubertou. Jak již bylo uvedeno, děje se tomu tak již na prvním stupni základních škol. Zde jsou

⁸⁹ Měsíční příspěvek činí minimálně 500 Kč, ale v porovnání s ostatními zařízeními se jedná v průměru okolo 1000 Kč, záleží však na velikosti a prestižnosti mateřské školky.

patrné rozdíly a sympatie, které mezi sebou děti potažmo mládež mají. Děje se to z důvodu dospívání a uvědomování si více sebe sama, jakožto jedince, který může o sobě a svých činech sám rozhodovat. Do té doby to byli bezesporu rodiče, kteří nejvíce ovlivňovali naše smýšlení a plnili tak funkci nejváženějších a vlastně jediných poradců. Ať chceme či ne, musíme přiznat, že jsme opravdu slepě přejímali jejich názory a pohledy na věc, bez většího rozmýšlení. Protože rodiče jsou hlavně v dětství nejsilnější autoritou, jakou dítě má. Mnozí se obrací právě na rodiče i v těžkém období dospívání, kdy si sami často nevědí rady. V mateřské škole děti rozdíly nedělají, ani je nevidí, neuvědomují si je. Všichni si jsou rovni a nikdo není ve znevýhodněné pozici kvůli barvě pleti, či jiným viditelným fyziologickým vlastnostem.

9. PROJEVY A VNÍMÁNÍ RASISMU U OBČANŮ DŮCHODOVÉHO VĚKU

Ano, i u starších lidí, v důchodovém věku se setkáváme s projevy rasismu. Nejednou jsem od babičky s typicky uvázaným šátkem na hlavě slyšela hrubý výraz jako “cikán, černá huba” a podobně. Naopak jsem doposud ještě nebyla svědkem toho, že by tito lidé užívali termíny typu “Rom, či „Afroasiat”. Už od malinka mám silné sociální cítění a ráda bych pomáhala lidem, kteří to potřebují. Nevylučuji ani, že v budoucnu bude podobné konání náplní mého zaměstnání. Již na střední škole jsem docházela do domu s pečovatelskou službou v Sedlčanech, za paní Rainerovou, za účelem dobře strávit společný čas. Chodily jsme na kratší procházky po městě, občas jsem jí nakoupila, ale to opravdu zřídka kdy. Spíše jsem plnila funkci vnučky, která si přijde popovídat s “adoptivní” babičkou.

9.1 Zdůvodnění zaměření na skupinu seniorů

Důležité je jistě také objasnit, proč jsem si pro svou práci, tedy dotazování a následnou analýzu, vybrala právě tuto věkovou kategorii - seniory 80+ . V tomto výzkumu se jednalo o minimálně osmdesátileté seniory a starší. Důvodů bylo několik. První z nich je z mého pohledu nedostatek podobných výzkumů, ano je pravda, že výzkumů na téma *Postoj české společnosti vůči menšinám* a podobných témat je mnoho, avšak často bývají dotazováni občané v produktivním věku, školáci, studenti, anebo jinak specifikovaná vybraná společenská skupina, avšak málokdy to bývají právě senioři. Důvodem je možná ostych, a to z obavy obtížnosti. Práce se staršími lidmi je občas opravdu náročná, vyžaduje notnou dávku empatie, tolerance a v neposlední řadě také mnoho trpělivosti. Sama jsem byla v roli tazatele zvědavá a připravená na těžkosti, které se objeví, jak vysoká bude náročnost a samozřejmě hlavně mne zajímal samotný výsledek výzkumu. Zajímalo mne jak živé a přesné vzpomínky senioři budou mít, jak moc se budou jeden od druhého lišit a naopak v čem si budou výpovědi mnohdy

nápadně podobné.

9.2 Centrum Rožmitál

Považuji za důležité podrobněji popsat situaci, ve které se uvedené rozhovory odehrávaly, protože obrovská pohoda, která na tomto místě panuje a jeho celkově příjemná atmosféra dozajista zřetelně ovlivňuje jak obsah, tak i rytmus vzpomínání samotných vypravěčů, kteří zde žijí. Přesněji - mám na mysli obsah a rytmus, který je nutný vzhledem k jejich vysokému věku respektovat a také nechat plynout, nelze ho příliš ovlivnit semidirektivním řízením rozhovoru.

„Centrum Rožmitál pod Třemšínem, poskytovatel sociálních služeb, je příspěvkovou organizací Středočeského kraje a zároveň se svým rozsahem řadí mezi jedno z největších zařízení ve Středočeském kraji.“⁹⁰

Motto tohoto zařízení doslova zní: *“Naším posláním je zajistit dobré a účinné sociální služby, které jsou základním předpokladem plnohodnotného, důstojného a svobodného života našich uživatelů.”⁹¹*

„Zařízení může nabídnout až 220 míst k ubytování a to v jednolůžkových, dvoulůžkových a výjimečně také třílůžkových pokojích. Přičemž celkem 49 míst z uvedeného počtu je pro Domov se zvláštním režimem (určeno pro tělesně, anebo duševně postižené spoluobčany v důchodovém věku). Stravování je zde velmi pestré a všichni klienti (i zaměstnanci) mají na výběr každý den ze dvou různých jídel.“⁹²

Samozřejmě i lékařská péče je nutnou a nedílnou součástí tohoto centra. Navíc zde byla, za pomoci dotací z evropské unie, v roce 2010 vybudována rehabilitační místnost, která je schopna nabídnout široké

⁹⁰ Centrum Rožmitál [online]. [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: <http://www.centrumrozmital.cz/>

⁹¹ Tamtéž, [cit. 2014-01-15].

⁹² Tamtéž, [cit. 2014-01-15].

spektrum léčby. Jako například: vodoléčbu, elektroléčbu, magnetoterapii, laser, ultrazvuk anebo také parafín.⁹³ Ani o kulturní vyžití zde není nouze. Jedná se o různorodé akce, s Centrem spolupracuje i občanské sdružení *Rožmitálský senior*.⁹⁴

9.3 Záznam rozhovoru

Na začátku každého rozhovoru jsem si poznamenala jméno respondenta, datum kdy byl rozhovor veden a také místo, kde respondent prožil většinu svého života. Audio záznam zaznamenává jednotlivé výpovědi, avšak nezaznamenává neverbální projevy, jako je například nejistota, či nervozita během hovoru.

9.4 Přepis a úprava rozhovoru

Přepis všech uskutečněných rozhovorů, které byly zahrnuty do této práce, zachycují hlavně přesný smysl a samotný obsah rozhovoru, včetně jazykových termínů, jež jednotliví narátoři užívali, a jsou zohledněny také důležité životní události, které mohly ovlivnit jednotlivé výpovědi.

Naopak vynechány byly projevy typu smích, pláč, či delší rozpomínání se.

9.5 Redakční úpravy

Redakční úpravy textu byly nutné. Chtěla jsem zdůraznit, že rozhovory byly uskutečněny odděleně, protože tak byly i pořizeny. Tedy separátně, jeden za druhým. Mé vstupy do rozhovoru z pozice tazatele jsou zachovány, aby bylo zřetelné, odkud kam jsem rozhovory chtěla směřovat.

⁹³ *Centrum Rožmitál* [online]. [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: <http://www.centrumrozmital.cz/>

⁹⁴ Sdružení bylo založeno v roce 2003, podporuje individuální rozvoj osobnosti organizováním a financováním společenských, vzdělávacích a kulturních činností, podílí se také na vylepšování prostředí zařízení.

Přesto i takto redigovaný rozhovor uchovává původní výpověď a projev samotného vypravěče, zároveň je však možné sledovat hlavní linii vyprávění a jasně se orientovat v textu.

9.6 Hierarchizace a interpretace rozhovorů

Nahrané rozhovory jsou většinou velmi rozsáhlé, proto je nutné je třídit dle důležitosti a uvádět pouze nejdůležitější pasáže.⁹⁵ Finálním výsledkem je samotné shrnutí vyprávění, které obsahuje specifické rysy vyprávění, anebo samotné názory jednotlivých dotazovaných, jež pomáhají dokreslit historickou situaci, či problematiku.

Takto zpracované rozhovory jsou poté analyzovány.

9.7 Rozhovory se seniory

První rozhovor se uskutečnil s paní Marií Srpovou, narozena 23. srpna 1922. Paní Srpová prožila velkou část svého života v západočeské Plzni - Doubravka, její dcera se provdala do Rožmitálu (ten je vzdálen od Plzně asi padesát kilometrů), a tak se oni - její rodiče dostali do domova důchodců v Rožmitále. Nyní zde po smrti manžela žije sama, společně v domově strávili celých čtrnáct let.

Rozhovor začíná vyprávěním o pátém květnu, kdy byl převrat v Plzni. Sama měla spolužačku Židovku, na kterou vzpomíná velmi hezky, stejně tak na její sestru, nikdy prý neviděli nějaký rozdíl v tom, že ona byla Židovka a navzájem se i navštěvovaly...“*v Plzni na náměstí - znáte plzeňský náměstí, obchod jako obchod, to byl samej Žid. A ty neuměli mluvit česky, mluvili jenom německy*” načež se nabízela má otázka: takže je asi Češi neměli moc rádi?...“*no voni byli takoví vykořisťovatelé ti Židi. I na vesnici ostatní lidi ten Žid vykořisťoval, některý byli dobrý a hodný...*“

⁹⁵ Viz příloha na CD.

Paní Srpová vzpomíná na léta strávená v tak zvané "rodince" což byla dívčí škola, kde měla také spolužačku Židovku a ta prý byla na práci velmi nešikovná, ale rodiče ji tam dali, a tak tam chodila. Později se její rodiče i s dětmi chystali přestěhovat do Palestiny, ze strachu před Němci. *„Ale už to nestačili...Němci nás zabrali patnáctýho března...to bylo hrozný...mě bylo sedmnáct let...“*

Má otázka zněla: *„Dobře, takže vy jste asi nezažila, že by si někdo přímo ukazoval na židy, měla jste i spolužačku, Židovku, která byla fajn. Ale co takoví Romové, v té době moc nebyli?“*

...“tenkrát ještě byli kočovný Romové a oni táhli s tím jejich vozem, za vozem měli kozu a vepředu měli psíka a jednoho koně, tak oni jezdili. A když jsme jeli na prázdniny k tetě - Tymákov, znáte to tam? Tam měla moje teta hospodářství, a když přijeli cikáni, ne Romové, ale Cikáni se říkalo do vsi, tak se zavírali vrata, Cikánka chodila a kradla slepice, co se dalo, aby byli živi, ty si to nekoupili. Těm se i strašně nadávalo, nikdo je neměl rád, každej se jich bál. Jenom kradli a nic jinýho nedělali.”

„Ale oni říkali, že měli hlad, proto že kradli“ reaguji.

“no tak mohli pracovat, dyť oni nepracovali, oni z jedný vesnice do druhý, pracovali tak, že luštili, vykládali lidem z ruky, jedna šla vykládat z ruky a druhéj šel a kradli, slepice, králíky, prostě aby byli živi no, ty to nekoupili, kradli.”

Proto jsem se také zeptala, zda nemá paní Srpová nějakou podobně negativní zkušenost z bližší minulosti. Rozpomněla se, že když se v Plzni opravovala hlavní ulice na Doubravce, vše tam prý kopali Romové, nikdo jiný ne. Protože za komunistů, tedy po válce, museli být všichni zaměstnaní.

Pohled i ostatních lidí se prý změnil k lepšímu, protože pracovali, nikdo jim nenadával. Také si vzpomíná na spolužačku své dcery, která byla Romka, jejíž maminka dbala velmi na čistotu a upravenost sebe i svých

dětí, sama prý byla analfabet, ale chtěla dopřát svým dětem možnost naučit se číst a psát. Závěrem paní Srpová dodává, že *“všichni stejní nebyli”* na můj dovětek, ano to je jako dneska paní Srpová oponuje s tím, že dle jejího názoru je dnešní situace horší. Hlavně v tom, že nebylo tolik Romů. Napadlo mne se zeptat, zda je v domově ubytovaný nějaký obyvatel romského původu. Dle paní Srpové tomu tak není, žádný Rom u nich prý nebydlí, ale později jsem se dozvěděla pravý opak.

Na otázku proč tomu tak je paní Srpová odpovídá racionálně, že mají svou komunitu a drží více při sobě....*“a v Plzni, když Plzeň znáte, byla cikánka, postavená a víte kde? U řeky místo čistírny byla postavená cikánka dřív. Byly to takové domky, které nebyly ohozený a víte jako děti, jsme vlezly všude, byl vchod a z jedny strany byla jedna místnost, z druhé strany druhá a v té místnosti bydlelo třeba šest lidí. A naše paní učitelka zařídila, že rodiče byli zaměstnaný tak vždycky jedna šla k té druhé na oběd a naopak, takhle to bylo zařizený za tý první republiky.”*

Myslela jsem si, že ve zmiňované “cikánce” bydleli pouze - Cikáni, jak název evokuje, avšak mýlila jsem se. V tomto domku bydleli Romové i ostatní lidé, jak paní Srpová sama říkala, ale byli to nezaměstnaní lidé, jen se nepotulovali a nespali pod mostem, takto to pro tyto obyvatele město Plzeň vystavila.

V Plzni paní Srpová žila do čtyřiaosmdesáti, pak se přesunuli s manželem do Rožmitálu. Ani v této době, kdy chodila na procházky jakožto důchodkyně, nikdy neviděla žádného Roma - jak sama přiznala, možná je to i díky klidnější lokalitě, kde bydlela - na Doubravce.

Na mou přímější otázku, zda se někdy sama setkala s rasismem, odpověděla věcně, že po válce nic takového neexistovalo, dle jejího názoru je to problém dnešní doby.

Rozpomínala se na své dětství, které bylo odlišné (dobově, politicky), než když byla malá její maminka.

Z vyprávění popisuje situaci na slovenském venkově, kde Židé prý vykořisťovali tamější obyvatele. Uvádí příklad, že kilo másla stálo dvanáct korun a židovský obchodník ho vykupoval za čtyři koruny a prodával na trhu za trojnásobek. Situace byla taková, že sedláci se nadřeli a Židé bohatli.

Na Slovensku bylo prý více Židů, všichni byli bohatí obchodníci. V Čechách byla situace jiná, uváděná situace je z předválečného Slovenska. Češi prý nebyli "tak hloupí, aby se nechali vykořisťovat od nějakých Židů" dodává paní Srpová.

„Na Slovensku tedy muselo být více Cikánů v té době?“ zní má další otázka.

....”ano na Slovensku jich bylo víc, tam jich bylo strašně. Já sem byla dokonce na Slovensku v cikánskejch vesnicích, protože strejda, veterinář, nás vozil po tom Slovensku, aby nám ukázal, jak to tam všude vypadá. A tak nás taky zavez do tý cikánský rodiny. V prostředku měli kotel, kde vařili, a ty chalupy byla stavěný dokola. A všichni se tam ty Cikáni scházeli, to byly chatrče, to byli chudáci...za první republiky.”

Paní Srpová vždy sklouzne ke vzpomínkám během války, za okupace, často vzpomíná na špatnosti, které u nás konali Němci. Zmiňuje návštěvu Liberce, během letních prázdnin, kterou museli předběžně ukončit. Když se chtěli jít podívat do tamního kostela, byla tam vyvěšená německá vlajka a právě probíhala německá svatba. Tam již byl vyvěšen i obraz Hitlera a provolávali se "hitlerovská" hesla.

Nabízela se otázka, jaký vztah mají dle paní Srpové její vrstevníci k Němcům. Odpověď je jasná, pro mne i do jisté míry šokující:..."no já Němce nenáviděla, za to co tady dělají a nenávidím je do dneška." Také dodává, že docházelo k tak zvaným výměnám, kdy chodily děti na výměnu do německé rodiny, aby se naučily pořádně německy, ale když přišel Hitler, tak se situace naprosto změnila a kdysi vřelé vztahy s Němci z pohraničí zcela ochladly...."tatínek dělal na dráze, na ředitelství. Jo, my jsme se za

první republiky měli dobře. Táta měl dobrej plat a měli jsme se dobře. Měli jsme hezkej dům v Doubravce, teď tam bydlí neteř...ale bylo to hrozný, nejhorší byly ty Lidice, těch lidí co pobrali...“

„Takže největší nenávisť, tedy dá se říci, cítíte k Němcům,“ ptala jsem se již velmi upřímně paní Srpové.

“Ano k Němcům. Já je do dneška nenávidím. I když mi můj vnuk říká, babi to přeci nesmíš srovnávat...a já říkám, ty jsou zrádný a zrádný budou pořád. Tam je pořád ten fašizmus. Já nevěřím, že tam není.”

Paní Srpová dále vzpomíná na své známé, původem Židy, kteří byli zajati a odvezeni transporty, také dodává, že nikdo z nich se již zpět nevrátil. Situace za války se změnila, stejně tak i vztahy mezi lidmi, což demonstruje na prohlášení:

...“oni námi pohrdali, víte, jak nám říkali? Český svině, v pohraničí jim tak Němci říkali, jak nás nenáviděli. Proto se nedivte, že jsme je po válce všechny vystěhovali. A ten dekret toho Beneše, ten platí do dneška, aby se vracel majetek, to snad není ani možný...naši lidi, když utíkali z pohraničí, tak utíkali taky s tím, co pobrali.”

Dále přidává vzpomínku na spolužáka Hanze. Maminku měl Češku, tatínek byl Němec. Za války se potkali na ulici, Hanz podával ruku na pozdrav, načež paní Srpová odvětila *“co ode mně chceš? Seš Němec a já Češka, tak jdi pryč. On na mě, já tě můžu nechat zavřít. To můžeš, ale s tebou se bavit nebudu....tak odešel, přeci já Češka se nebudu bavit s Němcem!”*

Z tohoto úryvku je znát, jak silná antipatie k Němcům ze strany paní Srpové byla, ta postupem času sílila a nepolevila ani v dnešních dnech. Situace se mezi lidmi změnila s nástupem Hitlera, smíšená manželství Čech/Němka a naopak tím také utrpěla.

Původem Němci s příchodem Hitlera byli více pyšní a přestali se bavit s ostatními - sousedy, spolužáky, kolegy, protože to byli “jen Češi”.

...”ale taková ta nenávist jako je dneska, k těm Cikánům, nebo Romům, to nebylo...ať je to jak chce. Ale oni jako tak nebyli jako dnes, ti byli zvyklí na kočovnej život.”

Ještě v roce 1970 prý při dovolené v Rumunsku viděli z autokaru kočovné Cikány, jak jedou na svém voze a mají přivázanou kozu. U nás již tak vidění nebyli, ale v Rumunsku ještě na tento způsob života byli zvyklí.

Postupně jsme se dostávali k současnosti. Dle vyprávění jsem vycítila, že paní Srpová nevnímá komunismus dobře. Naopak, vnímá ho jako zlo, protože se rozhovor uskutečnil necelý týden před parlamentními volbami, sama mi přiznala, že komunisty volit nebude a nikdy je ani nevolila. Přiznává, že kdo proti nim nebyl, ten se měl za komunistů dobře. Což často slyší i od svých sousedek - v domově důchodců, které vzpomínají, jak se měly dobře a že téměř všechny budou volit komunistickou stranu...”ale když jim řeknu, že *Gottwald nechal za pět let popravit 190 lidí a plno lidí - inteligentních muselo jít do Jáchymova dělat do dolů. Sluha, kterej nosil noviny, jim tam dělal vedoucího, tak jak to mohlo vypadat pak po válce. A pak zjistili, že bez inteligence nemohli existovat, tak dávali dělníky na vysokou školu...to byla hrůza”*

Další rozhovor proběhl s paní Věrou Šlamborovou, narozenou 7. února 1924, v okrese Mladá Boleslav. Paní Šlamborová neměla lehký život, v 36 letech ovdověla a s dvěma dětmi zůstala sama. Po sedmi letech odpověděla na inzerát a vdala se do Rožmitálu pod Třemšínem. S manželem, který dnes již nežije, strávili hezkých šestadvacet let společných roků. Sama je velmi aktivní a ráda cestovala po světě, mimo jiné vypráví o návštěvě Anglie. V domově důchodců je již celých osmnáct let. Pomalu se dostáváme k židovskému obyvatelstvu. Opět popisuje Židy jako dobré obchodníky, tedy v Mladé Boleslavi vlastnili Židé většinu obchodů.

Na mou otázku, jak se za jejího mládí dívali na Židy, odpovídá paní Šlamborová takto: *...“dívám se na ně, jako dneska na Vietnamce. Ale ti Židi, to nebyli žádní blbci, to byla samá inteligence a měli ty obchody a strašně dobře se tam nakupovalo. Byli to obchodníci většinou. Vůbec mi nevadili, naopak.”*

Stejně tak se ptám i na Cikány - kočovné a ty dnešní. Odpověď je však diametrálně odlišná: *“Cikáni, mi vaděj. Ty mi vaděj, ty mi vadili odjaktěživa. Když jsme byli malí, tak u nás stanovali na takovym plácku. Chlapi nedělali, že jo a ženský chodily krást. Sebraly husu, slepice, králíky, to bylo jejich. Tatínek nedovolil, aby nebyl barák bez dospělýho, když tam zrovna stanovali.”* Zároveň však přidává srovnání s dnešní dobou, tedy že před lety šlo o pouhé zlodějčky, ale nyní se jedná především o silnější delikty - v podobě vražd a podobně. *„Ale v minulosti, když k vládě nastoupil “Němec” tak Cikány přinutil pracovat a když odmítali, tak přišel i trest.“* Úvahu končí konstatováním, *„dnes se staví pietní místa a zastávají se téhle skupin, ale lepší by bylo všechny je vyházet ven a byl by klid”.*

Antipatie je zřejmá, ale zároveň paní Šlamborová říká, že pokud se cizinec chová slušně, chodí do práce, nekrade, Cikán, Vietnamec je to jedno. Nedělá v nich rozdíly, je to člověk, není to zvíře.

Na mou otázku, co si myslí o tom, že se po revoluci otevřely hranice a v České republice nyní žije mnoho přistěhovalců, kteří se tady usazují a mají děti, odpovídá velmi kladně a tolerantně: *“Každý má právo žít tam, kde se mu líbí. Pokud nedělají problémy a chovají se slušně, tak nemůžou nikomu vadit.”* Zároveň dodává, že ani Romové ji nikdy nenapadli, slovně, či fyzicky. Vidí je jakožto soudržnou rodinu, která nedovolí „sáhnout“ na člena své rodiny a to jim i do určité míry závidí, protože česká rodina již tolik soudržná dle jejího názoru dnes není.

Zda se ona sama setkala někdy s chováním či cítěním podobné tomu rasistickému vzpomíná, že i Němečtí vojáci se uměli chovat slušně, odpověděli na pozdrav, či pokynuli hlavou. Zároveň se rozpomíná na

událost, která se udála, když bylo po válce. Vracela se z nákupu na kole a zastavili ji u lesa dva ruští vojáci, ptali se ji na cestu a po chvíli se ji snažili stáhnout do myslivny, kde byli ubytováni. Štěstí bylo, že tou samou cestou se vraceli z pastvy kolona sedláků a ti ji zachránili před nejhorším.

Vzpomínání zakončí srovnáním, že kočovní Cikáni ji nevadili, ale novodobé - Romy ráda nemá. Němci měli disciplínu a chovali se „v normě“, ale Rusové po tomto zážitku hodnotí velmi negativně i dnes. Sama uznává, že je to díky její životní zkušenosti. Naproti tomu Vietnamec prodává, pracuje a chová se slušně, tudíž paní Šlamborové v nejmenším nevadí, což rozšiřuje i na další cizince.

Rozpravu uzavírá tím, že zná i slušného Roma, který jezdí veřejnou dopravou. Vždy všechny okolo pozdraví a je čistě oblečen.

Je zde tedy jasně vidět, že paní Šlamborovou silně ovlivňuje vlastní zkušenost, na kterou klade největší důraz. Sama přiznává, že před válkou měla silné antipatie ke komunistům, naopak po válce hodnotí příslušníky této strany velmi kladně a nazývá je přímo „pány“.

Velká škoda je, že paní Šlamborová psala paměti, ale ty roku 1989 zničila, protože byla revoluce a ona nabyla dojmu, jak sama říká, *“že ted’ už to bude dobrý, tak proč schovávat nějaké paměti.”* Dnes by to byl cenný dokument, což i sama paní Šlamborová uznává a lituje svého neuváženého činu.

Další rozhovor jsem vedla s paní Hanou Spálenskou, narozenou 10. ledna 1927. Pochází z blízkého okolí - nedaleké Voltuše, na Židy vzpomíná také jako ostatní respondenti, tedy jako na bohaté prodejce. Cikány popisuje také stejně jako předchozí dotazované. *“Na vesnici se říkalo, Cikáni jdou, zavřete slepice.”*

Ohnisko dnešních problémů vidí v Sametové revoluci, kdy se otevřely hranice a jak sama říká *“...začalo se to míchat.”* Sama je také

překvapená z dnešní vyhrocené situace, kdy se pořádají velké demonstrace a agrese se neustále stupňuje.

Po paní Spálenské jsem navštívila pana Antonína Tichého, narozen 24. února 1931. Život strávil v nedalekých Jincích. Za sousedy měl Židy, ale nikdo z nich se po válce nevrátil. Na kočovné Cikány vzpomíná naprosto stejně jako předchozí ženy, se kterými jsem vedla rozhovor...*“kradly slepice ty ženský, měly dlouhý a široký sukně a pod ně se schovaly další a nikdo nic nevěděl no. Na vojně sem byl taky s jedním Cikánem a to byl bezvadnej kluk”* vzpomíná pan Tichý, ani si z něho nikdo neutahoval a nedobírali si ho. Na dnešní situaci má jiný názor, Romů je více a usazují se u nás, což dle jeho názoru není dobré, ale o politiku se více nezajímá a nerozumí ji.

Navštívila jsem tedy další paní, jménem Růžena Sadílková, narozena 30. ledna 1927. Sama se Židy žádné zkušenosti nemá, život prožila v malé vesničce u Rožmitálu. Cikány si pamatuje kočovné, stejně tak heslo *“zavřete vrata, jedou Cikáni”*. Opakuje naprosto stejné vzpomínky jako předchozí pamětníci. Sama nemá ráda násilí na ostatních, nevyhledává konflikty, nikdo jí v okolí nevadí a ani na cizince nenahlíží nijak negativně. Celý život strávila v menší vesničce, a tak možná proto zůstala tak trochu izolovaná od ostatních událostí.

Bohužel tento rozhovor mnoho plodného nepřinesl, přestože paní Sadílková byla velmi sympatická a přístupná, mnoho si nepamatovala, nezajímala se o politiku v minulosti, ani nyní. Přestože byl za války popraven její bratr, necítí zášť vůči nikomu. Bohužel více si na nic nevzpomíná a pokládala se, jak sama říká *“za chudou holku z vesnice, i když jsme měli menší hospodářství, já jsem se považovala za chudou.”* Což několikrát během rozhovoru zopakovala.

Chtěla jsem se dozvědět více, a tak jsem ještě ten den navštívila paní Hoškovou, narozenou 17. listopadu 1921. Německou okupaci prožila v Josefově nad Metují, přestože pochází a celý život prožila v blízké vesnici Věšín. Josefov bylo čistě vojenské město, právě tam navštěvovala svou tetu a pobývala u ní. Chodila tam i do školy a vzpomíná na své spolužačky, které se promenádovaly s německými hochy po městě, což ona odsuzovala. Přiznává, že všeobecná zášť byla pociťována proti Němcům, obecně. Ale vzpomíná také, že sousedé schovávali během války německého příslušníka, který nechtěl sypanizovat s ostatními německými úředníky, nesdílel stejné názory. Tedy opět zaznívá - *“...oni nebyli všichni stejní...ale je fakt, že hodně z nich si myslelo a možná i dneska myslí, já jsem Němec, a kdo je víc...”*

Vzpomíná na cikánskou rodinu z vesnice Věšín, kde bydlela,... *„bydleli i tam slušní Cikáni, otec pracoval a chodil pravidelně do práce na pilu. Tam jsme tedy měli zkušenosti dobré. “ Dneska někteří kradou a ostatní to pak házejí jako že všichni....tady je taky jeden a docela je slušnej, tady na tom patře. Ani byste to nepoznala, přišel sem z Mirovic, slušnej člověk, ale když sem za nim přijde nějaká návštěva, tak ty jsou hrozný, neučesaný...vlasy dlouhý...”” my tady máme uklízečky, Rusky, obě jsou slušný, jedna se tu u nás i vdala...”*

Zároveň dodává jako předchozí, že pokud se člověk chová slušně, nic proti němu nemohou ostatní namítat. *„Nezáleží na barvě pleti, v Americe mají i prezidenta černocho“,* dodává paní Hošková. Je vidět, že se zajímá o politiku dneška a vidí i hrozbu například v ruských emigrantech, kteří se usazují v okolí Karlových Varů. Nelíbí se jí, že by se u nás měly stavět jejich nové kostely a povolovat více a více, doslova říká...*“když jsi tady na návštěvě, tak se podle toho tak chovej...”*

Další rozhovor probíhal na dvoulůžkovém pokoji s panem Stanislavem Sirotkem, ročník 1934, kdy se posléze zapojil do hovoru i pan Karel Zajíček, narozen 1936.

Prvně jmenovaný se rozpovídal, že *za války u nás bydlel tajně šéf protifašistické strany i se svou matkou*“, ale to se dozvěděl až po válce, jinak o nich jakožto malý kluk neměl tušení. Na Židy vzpomíná neutrálně, jen si pamatuje, že Židé museli nosit viditelně přišitou hvězdu. *„Hitler je likvidoval kvůli kapitálu“*, jak sám říká. Navazují tím, že i Cikáni byli Hitlerem likvidováni, načež se do rozhovoru vkládá spolubydlící pan Zajíček, který celý život prožil v Letech u Písku, kde se roky vede spor o uznání pietního místa tam, kde dříve stál koncentrační tábor s Romy....*“tam byl sběrnej tábor těch Cikánů, u těch Letů jo a jaká tam byla hygiena no... pak tam vzniknul tifus...to co se z toho dělá dneska je cirkus, je to přehnaný, já je lituju všechny lidi jo, ale je taky třeba říct, jak to bylo ...jo oni je potřebovali zlikvidovat, já vim, že to bylo nesprávný no...”*

Slova se ujal opět prvně jmenovaný pan Stanislav, říká, že to bylo podobné jako dnes, kdy Romové žijí na okrajích měst, což je chyba, situace se stává nekontrolovatelnou, chybí mezi nimi vzdělaní lidé, ale zároveň doplňuje, že ne všichni jsou bez vzdělání, objevují se mezi nimi i *“študovaní”* jak poznamenal. Vzpomíná, že po válce byly na Slovensku za vesnicemi chatrče, kde byli soustředěni právě Cikáni. A dnes je dle jeho názoru tato situace ještě horší.

Proto se ptám, zda má tento stav dnes nějaké řešení, oba kroutí hlavou se slovy *“těžko, těžko...to bude trvat ještě hodně dlouho...”*

Pan Stanislav se pouští do vyprávění:....*“heleďte, v pětáctyřicátým roce tady byla ta čára že jo, v Plzni byli Američani, tady byli Rusové...a táta jezdil na Plzeň a já tam jezdil k tetě a bratrancům na prázdniny na Bory, chodil jsem do toho tábora a běloši nám jako dětem nedali nic, vod těch černochoů ty nám dali všechno, konzervy všechno na světě...a oni si provrtávali ty koruny od nás a nosili to na krku jako přívěšek... Byla to jedna*

armáda, ale běloši byli zvlášť, černoši byli zvlášť, jo už v tý americký armádě! ... Černoši byli dobrý, normální lidi..”

Na otázku, zda měl nějaké známé, či sousedy Židy odpovídá, že neměl, načež jeho spolubydlící říká ...*”tak to já jsem spolužák Žida měl, byli Židi chudý a boháči...a ty v tom krámu mluvili německy a já jim to zazlívám a dneska mezi těma - nebudeme říkat teda Cikáni, ale Romové, že jsou bohatý a chudý a maj i krále no...a dneska je ta doba něco jinýho? Furt se to dělí na ty bohatý no...”* Postupně se dostáváme k sociálnímu systému v České republice, který je dle obou respondentů špatně nastavený. Romové nepracují a mají vysoké sociální dávky, což se nelíbí ostatním - Čechům. Oba pokyvují hlavou a opakují, že tato situace nemá řešení. Řešením by byla práce - dám všem nezaměstnaným práci, kdyby nechtěli, tak by bylo nutné je donutit silou - diktaturou. Když je prý jedinec nepřizpůsobivý, ...*”tak je mu třeba ukázat, že někdy prostě MUSÍ“*... Také oba vzpomínají na vojnu a cikánské kolegy, kteří byli slušní a nebyli mezi nimi žádné patrné rozdíly. Špatná je dle obou dnešní doba, také peníze dělají ty největší rozdíly. Následuje kritická úvaha nad dnešní ekonomikou, úpadek zemědělství a obecně je méně pracovních míst pro lidi. ...*”po roce 89 nastoupili zloději...”* shodují se oba dva. Vracím se však k jádru věci a ptám se, zda jim opravdu někdo vadí, jako příklad uvádím paní, která i dnes nenávidí Němce, zřejmě kvůli nezapomenutelným životním zážitkům. ...*”bylo to zvěrstvo co dělali za války, ale za Gottwalda to pokračovalo no...kdo nebyl pohodlnej, tak šel...intelligence, pryč s ním...”*

...” Cikáni byli dobrý na vojně, no a za války jsme byli bratři s Němcema a říkali jsme dopředu, protože jim nevěřim a já jim nevěřim ani dneska, podívejte se, kdo nám vládne - Unie, musíme poslouchat takový hlouposti...”

Zapojuji se a glosuji: *„takže nám ti Němci vlastně vládnou pořád.“* Odpověď je následující: *“...vládnou nám Němci a Francouzi, dříve jsme poslouchali Rusy, ale měli jsme materiál a všichni se najedli...ale myslím,*

že je tady dneska fašismus, ten kvete a nikdo není schopný ho zastavit a to je ve všech státech. Ten fašismus tady není zničený, nedá se zakázat, ale nechal by se potlačit, ale jedině násilím.”

Ptám se pana Zajíčka na jeho názor na památník obětem druhé světové války u Letů, o který se vedou letité spory.

“dělají z toho koncentrák, ale koncentrák to nebyl, Havel jim tam dal kamen a pak si na to nikdo roky nevzpomněl, teď se tam někdo vrátil a chce z toho pietní místo a zbourat ten vepřín vedle.”

Koncentrační tábor to opravdu nebyl, ale jednalo se o pracovní tábor. Romové byli svezeni na jedno místo a také byli nuceni těžce pracovat, po vypuknutí nákazy všichni zemřeli. Jedná se o místo u Letů u Písku na hranicích jižních a středních Čech.

Závěr hovoru je na mnoho témat, týkajících se politiky, a podobně. Ale to, co prohlásil pan Zajíček na závěr bylo dle mého názoru velmi překvapující: *...“...když pustíte televizi a je tam americké film, tak začíná se střílet, učíme mladý a děti, nás už ne, ale ty mladý učíme násilí...”*

Pan Stanislav Trantina (ročník 1934) byl posledním z Centra Rožmitál s kým jsem se sešla, abychom si popovídali o stejných tématech, jako s předešlými seniory. Rozhovor jsme začali nad mapkou středního Povltaví a míst, kde pan Trantina žil. Vyprávění se rychle stočilo opět na tábor u Letů, sám ho popisuje jako velmi benevolentní, šlo prý spíše o *„odsun tehdejších Cikánů na okraj, pryč od společnosti. Oni chodili volně po poli a občas uloupili i husu, nebo slepici, co se toulala za plotem hospodářství.“* Na přímou otázku, zda se jednalo o koncentrační tábor odpovídá stejně jako předchozí, že ne, i když tam nikdy nebyl, režim tam nebyl zjevně tak přísný jako jinde, *...“několik četníků přítomno bylo, ale srovnávat toto místo s Terezínem by nebylo adekvátní...oni chtěj teď*

zbourat ten vepřín kvůli tomu, že tam přišlo o život pár Cikánů...” tento výrok vystihuje i postoj pana Trantiny k dané problematice.

V souvislosti proč si Hitler vybral, jako nepohodlné právě Židy hovoří o hitlerovské představě čisté rasy. *„Taky se mu hodily peníze bohatých židovských obchodníků, který použil na válku.“* V jeho okolí lidé Židy příliš v lásce neměli, protože půjčovali peníze, avšak na vysoký úrok.

Vrací se k Romům, tehdy Cikánům, o kterých říká, že by je za sousedy nechtěl. Protože jsou zkrátka nepřizpůsobiví. Když se ptám, co to vlastně znamená to slovo „nepřizpůsobivý“, odpovídá, že je to *„vlastně nepřevychovatelný jedinec. Vláda se snaží je převychovat šedesát let, bez výsledku.“* *“ ...když proti nim něco řeknete, tak Vás obviní, že jste rasista...jako ten starosta, jak je vystěhoval za město (myšlen Jiří Čunek bývalý vsetínský starosta) a doslova řekl, že Cikán je vinen už tím, že se narodil...a to je jako dost namíchlo no.”*

Situaci hodnotí tak, že se bude pouze zhoršovat, sympatizuje s názorem Tomio Okamury, aby Romové dostali svůj stát, své území a tím by byl nastolen pořádek a klid. Následně kritizuje i náš sociální systém, a srovnává ho s americkým, kde *„nezaměstnaní dostanou poukázky na nutné léky či potraviny, nikdy ale ne peníze.“* Další riziko vidí ve Vietnamcích, kteří k nám dovážejí nekvalitní zboží a podnikají na našem území. Chybu vidí, stejně jako ostatní dotazovaní, v otevřených hranicích. Přiznává, že sám by do rodiny černošku, či Romku nechtěl, ale důvody proč přesně popsat nedokázal.

9.8 Srovnání a vyhodnocení názorových postojů u seniorů

Je těžké srovnávat všechny skutečně provedené rozhovory se seniory. Někdy mohou být výpovědi a životní postoje silně ovlivněny událostmi a osobními zážitky z té či oné doby. Jindy se jedná čistě o lidi, kteří strávili celý svůj život v jedné vesnici, a tudíž mají také omezený rozhled, nemají s čím srovnávat a někdy se o určité události ani moc nezajímali, jak sami

připustili. Přesto jsou vidět jisté podobnosti u všech zúčastněných. Jedná se v první řadě o vzpomínání na židovské obyvatelstvo, všichni jej popsali jako „dobré obchodníky“. Někteří přidali přízvisko „vychytralý obchodník“, či dokonce „vykořisťovatel“. V tomto hodnocení jistě hraje roli postoj vesnických sedláků k městskému bohatému obyvatelstvu - v tomto případě k Židům, kteří se v očích zemědělců, moc nenadřeli a přesto se měli dobře. Je patrná určitá míra závisti a do jisté míry i zášti vůči Židům.

Další diskutovanou skupinou byli Cikáni - nikdo ze seniorů nepoužil označení Romové, i když jsem stále užívala tohoto termínu během hovorů, přesto bylo označení Cikáni preferováno s následujícím vysvětlením: „Cikáni, tehdy to byli Cikáni. To až nyní jsou to Romové,“ byli stejně popisováni ve všech případech, tedy jakožto kočovná početná rodina, která kradla ve vsi slepice a ženy věštily z ruky, nikdy však nebyli popisováni jako násilníci a nepřizpůsobiví, tato přízviska jsou používána až na dnešní obyvatelstvo romského původu.

Hodnocení bylo jistě ovlivněno i cikánským stylem života - tedy kočovnost zaručovala jistotu, že se zdrží, ale jednou se sbalí a popojedou dále, na jiné místo, či do další vesnice. Situace a postoj k dnešní zmíněné minoritě je jiná, ani seniorům se nelíbí vysoká nezaměstnanost příslušníků této menšiny, stejně negativně hodnotí i nadstandartní sociální dávky, které pobírají od státu. Jeden dotazovaný prohlásil, že by si je za své sousedy nepřál, další dokonce, že by Roma/Romku do rodiny nechtěl. Často se také objevil termín „nepřizpůsobivý“, zda je to vlivem médií, která toto slovo často používají, jsem nezjistila, ale jisté je, že mnozí tento termín dokážou sami vysvětlit a vybrat vhodná synonyma.

Postoje všech dotazovaných byly tedy spíše negativní, i když mnozí uznali, že se negativní hodnocení nedá generalizovat na všechny příslušníky této etnické menšiny. Mnozí vidí problém v politickém postoji, který Česká republika zaujímá v tomto konkrétním případě. Hlavně byl kritizován sociální systém.

V jednom případě jsem se setkala s nenávistí vůči německému obyvatelstvu, která trvá dodnes. Jasný příklad předsudku. Přestože dnešní potomci Němců, kteří byli za války na našem území, mohou být povahově zcela odlišní od svých předků, životní události jsou natolik silné, že v tomto případě přísloví „čas je nejlepší lékař“ jednoduše neplatí. Stejně tak uvažovala další respondentka, ale v souvislosti ve vztahu k Rusům. Negativní životní zkušenost přetrvala dodnes a antipatie také. Většina z dotazovaných seniorů vidí největší problém dnešní ekonomické situace v událostech roku 1989, tedy v Sametové revoluci a následné demokracii, včetně volnějším pohybu našeho obyvatelstva za hranice a také naopak - otevření České republiky přistěhovalcům. V této souvislosti byli zmiňováni Vietnamci, kteří škodí české ekonomice tím, že dováží nekvalitní a levné zboží. Další zmiňovanou skupinou přistěhovalců byli Ukrajinci. K těm byl zaujímán spíše všeobecně kladný postoj, jistě to ovlivnil i fakt, že v domově důchodců, kde probíhalo dotazování, jsou zaměstnané dvě ženy z Ukrajiny a Ruska, jako uklízečky a všichni jsou s nimi velmi spokojeni. Jak po stránce pracovní, tak lidské.

Pokud bych měla shrnout stanovisko seniorů, se kterými jsem měla možnost strávit čas a přátelsky si popovídat na téma jak vnímají rasismus v ČR, musím říci, že tato společenská skupina lidí má velmi různorodé názory na etnické menšiny, které žijí na území České republiky. Oproti tomu předsudky vůči jiným národnostem - v tomto případě konkrétně k Němcům a Rusům byly zřejmé a dokonce i přiznané samotnými seniory.

Mnoho z respondentů mělo velmi silné válečné vzpomínky, jež ovlivnily jejich postoj a uvažování ani ne tak o menšinách, jako o charakteru některých příslušníků toho či onoho národa. Také věří, že tento národní charakter se předává z generace na generaci a nevyumizel, ale udržuje se nadále. Jednalo se o prohlášení typu: „ne, Němcům se nedá věřit ani dnes“, anebo „Cikáni jdou, zavřete vrata!“ Jak je vidět, zaznamela jsem několik opravdu radikálních postojů, kde byly znatelné i jasné

předsudky. Jedna špatná zkušenost ovlivnila pohled na celý národ, dokonce ani po mnoha letech se toto nahlížení u některých seniorů nezměnilo. Většina z nás nahlíží na seniory jako na maximálně tolerantní spoluobčany. Mé dotazování ukázalo, že tomu tak není v každém případě. Přestože jsem pracovala s menším vzorkem zúčastněných, i zde můžeme vidět názorové rozdíly v nahlížení na jiné národnosti. Pátrala jsem a snažila najít podobné šetření, či přímo dotazování se seniory. Avšak na podobné téma žádná práce není evidována. Proto docházím k závěru, že je tato věková skupina opomíjena a není ji věnována patřičná důležitost.

Podobný výzkum jsem uskutečnila i s mými vrstevníky – občany České republiky ve věku od pětadvaceti do třiceti let. Výsledky jsou velmi zajímavé. Položila jsem stejnému počtu respondentů následující otázky:

- Co je to rasismus?
- Jaké znáš v České republice národnostní menšiny?
- Která menšina ti nejvíce vadí a proč?
- Co znamená výraz "nepřizpůsobivý"?
- Dokážeš si představit černocho/ Roma či Vietnamce jako svého partnera?
- Pokud ANO - jaká by (dle tvého názoru) byla reakce tvého nejbližšího okolí/rodičů sourozenců či přátel při seznamování?
- Pokud NE - proč?

Odpovědi se velmi lišily. Všichni mi jasně a celkem správně odpověděli na první otázku – rasismus byl v odpovědích nejčastěji definován jako *nesnášenlivost vůči jiné lidské rase*. Národnostní menšiny uměli také všichni uvést – minimálně čtyři vyjmenoval každý. Menšina, která byla označena jako nejméně oblíbená, byla vždy uvedena národnostní menšina romská. A to z mnoha různých důvodů. Například se

jednalo o odpověď typu:...*“většina z nich je netolerantních a nesnaží se přizpůsobit většině“*, anebo další: *„Vadí mi, protože nepracují a snaží se získat peníze nelegálním způsobem“*.

Jako svého partnera si příslušníka některé z uvedených menšin dokázala představit třetina dotazovaných, přičemž uvedli, že dle jejich názoru by byl bez problému i partnerův vstup do rodiny, tedy představení rodičům. Ostatní, kteří odpověděli negativně, uvedli důvody nemožnosti soužití jako: *„příliš rozdílný temperament, výchova a jiné životní hodnoty“*.

Jak je tedy vidět v porovnání se seniory jsou vidět jisté podobnosti. Dvě třetiny z dotazovaných mladých lidí by nechtěla příslušníka jakékoli národnostní menšiny do rodiny. Nedokázali by si je představit jako své partnery, ani partnery svých sourozenců. Velká antipatie je většinou chována k romské menšině. Naopak německé či ruské obyvatelstvo nebylo zmíněno ani jednou. Antipatie tedy jsou i u mladých lidí, ale vůči jiné skupině obyvatel. U seniorů se jednalo o Rusy, anebo Němce, naopak Romové byli hodnoceni neutrálně, až kladně. Přesný opak je pak vidět u odpovědí mých vrstevníků.

10. RASISMUS VE SPORTOVNÍM PROSTŘEDÍ

Bohužel i ve sportovním prostředí se můžeme setkat s rasovou nesnášenlivostí. V České republice je nejpopulárnějším sportem bezpochyby fotbal. Ten se hraje na vysoké úrovni a hráči jsou často motivováni závratnými finančními odměnami, ale i trestáni vysokými sankcemi v podobě finančních pokut. Stává se tedy často, že za český fotbalový klub hraje sportovec s odlišnou barvou pleti. V mnoha českých rodinách je jistě tento sport číslem jedna.

Možná i proto mám na paměti nedávný útok na fotbalového hráče jménem Kweuke - hráče pražské Sparty, ten musel čelit rasistickým urážkám ze strany soupeře - bývalého hráče Sparty Praha Pavla Pergla. *„Sám Pergl ale jakýkoli rasistický útok odmítl a hájil se, že nic rasistického neprohlásil, přímo se vyjádřil slovy: Nic rasistického jsem mu neřekl. Přiznávám, že jsem na něj křiknul You fucking bastard, ale rasistického tam nebylo vůbec nic.“*⁹⁶

Ve fotbalovém prostředí se hlavně díky neonacismu, kterou propaguje především Dělnická strana sociální spravedlnosti, projevují rasistické útoky směřované na sportovce s odlišnou barvou pleti, hrající v České republice. Přispělo k tomu určité všeobecné uvolnění a politické změny, které se udály v roce 1989, v témže roce začala být více a více populární skupina skinheads, jejíž počátky se řadí do šedesátých let dvacátého století, ale v Čechách se rozrostla a získala na popularitě v letech devadesátých. Bez pochyb díky již zmiňované hudební kapele Orlík. Jejich texty jsou označovány za „white power music“, což je jasně přeložitelné jako „bílá síla“. Aktivně toto hudební seskupení nemělo dlouhého trvání a rozpadlo se zhruba po třech letech. Zpěvák kapely Daniel Landa se dal na sólovou dráhu a dodnes se hájí prohlášením typu,

⁹⁶ Ihned.cz [online]. [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://sport.ihned.cz/c1-54617380-byvaly-spartan-pergl-rasisticky-urazel-kweukeho-sparta-kvuli-tomu-nedohrala-pratelske-utkani>.

že jeho texty nejsou neonacistické, ale obsahují prostě nacionalistické prvky a sympatie k rodné České republice.

Není lehké říci, z jakého důvodu si členové a sympatizanti neonacismu zvolili právě sportovní stadiony - v tomto případě fotbalové, za svou pomyslnou základnu. Právě zde se od počátku devadesátých let dvacátého století veřejně šíří ultrapravicové názory a pořádají se doslova náboje nových členů, soukmenovců. *„Za první evidovaný projev rasové nesnášenlivosti fotbalových fandů se označuje slovní i verbální útok z devadesátých let na tehdejšího člena fotbalového klubu Viktoria Žižkov Kennedyho Chihuriho. Tento hráč tmavé barvy pleti musel čelit náletu banánů a vyslechnout si skandování “hu hu hu” tedy napodobování zvuků opice.“*⁹⁷

Na přelomu století nebyly podobné projevy rasismu tak časté jako je tomu v dnešní době. Jakýkoli podobný incident se medializuje a viníkoví hrozí i tresty v podobě zákazu vstupu na sportovní stadion. Což je zřejmě největší hrozba pro sportovní fandky. Bohužel k podobně rasově motivovaným útokům dochází stále častěji, často se pak nejedná pouze o verbální projevy. Poprvé v historii českého fotbalového utkání byla v roce 2007 na tribuně fotbalovými fanoušky prezentována vlajka s číslem 88 s černými ratolestmi dokola.⁹⁸ Podobných transparentů se v nových formách objevovalo poté s železnou pravidelností více a více. Přibývá i jasně mířených výhružek k těm, co se řadí na druhou stranu – tedy bojovníkům proti rasismu, nejen na sportovištích. Během fotbalových utkání je možné zahlédnout i nápisy jako “Good night left side”.⁹⁹ Je možné, že se v publiku

⁹⁷ Socialistická solidarita. [online]. [cit. 2014-01-11]. Dostupné z: <http://www.socsol.cz/2011/solidarita/spolecne-proti-rasismu-na-fotbalovych-stadionech>

⁹⁸ Číslice 88 se používá jako kód nacistického pozdravu *Heil Hitler*, přičemž písmeno H je v pořadí osmé písmeno abecedy.

⁹⁹ Kampaň good night left side je neonacistická kampaň vyzývající k násilí vůči antifašistickým aktivistům a aktivistkám.

sejdou jak sympatizanti této neonacistické ideologie, tak sportovních fanoušků v jedné osobě. Ale objevují se i názory, že těmto “fanouškům” je jedno na jakém místě v tabulce se preferovaný klub na konci fotbalové sezony umístí, ale podobné akce navštěvují z důvodu přesvědčování a získání dalších členů do své názorově vyhraněné skupiny. Opravdový fanoušek neřeší barvu pleti, ale naopak sportovní výkon svého mužstva. Nedělá rozdíly mezi hráči, co se barvy pleti a původu obecně týká. Pravý fanoušek se postaví za “své” mužstvo a ohradí se proti neonacistům. Řada lidí se snaží proti této situaci na poli sportovním bojovat všemožnými prostředky. Je již pravidlem, že při očekávaném derby jsou součástí televizních záběrů i početné skupiny těžkooděnců a mnoho dalších policistů, kteří hlídají situaci a snaží se ji udržet na klidné vlně, bez větších konfliktů a šarvátek. Pak ale dochází i k tomu, že “náckové” se stávají oběťmi tvrdého zásahu policie a prezentují se jako mučedníci a oběti, které za nic nemohou a přesto jsou pranýřováni.

Proti rasistickým projevům bojují i fotbaloví funkcionáři, fotbalová UEFA s rostoucí agresí souhlasila i s přísnějšími tresty pro tyto výtržníky, stejně tak se zpřísnily i tresty pro aktivní hráče, jímž hrozí zákaz hraní až na deset zápasů v řadě za reprezentaci národního týmu. Ve vyhrocených situacích hrozí i uzavření stadionu a finanční pokuta vedení, které zklamalo, co se potlačování rasistických projevů od návštěvníků sportovišť týká.

Tottenham Hotspur je v anglickém prostředí velmi populární fotbalový klub, který má své příznivce (a to je velmi zajímavé) především v řadách obyvatel židovského původu. Je zde tedy patrné, že se do sportu promítne nejenom zapálení pro hru a sport, ale i rasistické a náboženské smýšlení. Díky tomuto veřejně známému faktu se fanoušci stávají neustále snadným terčem útoků, jak fyzických, tak i “pouze” slovních. Je paradoxní,

že fandové si říkají „Yids“.¹⁰⁰ *„Dle anglické fotbalové asociace by se toto slovo nemělo vůbec objevovat, hrozba trestního stíhání dodává na vážnosti tohoto tvrzení. Samotní fandové tohoto klubu se ale na vzniklý problém dívají úplně jinak. Během utkání se skandovala hesla jako „Yiddos“ a „Yid Army“ což bylo veřejné vysmívání fotbalové asociaci. Argumentovali tím, že nejsou rasisté, mezi členy se objevovali všechny národnosti jako Afričané, Indové, anebo dokonce Číňané.“*¹⁰¹

Jejich obrana proti rasistům byla jistě velmi originální. Sami sebe začali nazývat stejně hanlivě jako provokatéři, kteří s tímto označením přišli. *„Obrovským překvapením pak bylo prohlášení premiéra Davida Camerona, ten prohlásil, “že je velký rozdíl, když příznivci Spurs označují sami sebe za „Yids“, ale když někdo křičí tohle slovo z nenávisťi“. Čímž šokoval nejenom fotbalovou asociaci, ale i širokou veřejnost.“*¹⁰²

Je jasné, že pokud se toto chování objevuje ve vysoké sportovní soutěži, může se čekat bohužel i v nižších třídách fotbalové soutěže. Článek MF Dnes ze dne 15. června 2013 informuje o sporu, který dospěl až k trestnímu oznámení kvůli rasismu. Jednalo se o přátelské utkání v třetí třídě, okresu Mělník. Proti sobě nastoupily fotbalová družstva Čechelice a SK Roma.¹⁰³ *„Utkání bylo však již po patnácti minutách ukončeno ze strany SK Roma vzešla námitka na hrubé rasistické chování a slovní urážky, k těm mělo údajně dojít ihned po odpískaném faulu na hráče Čechelického týmu. Zákrok byl potrestán žlutou kartou, ale i palbou nadávek s jasně rasistickým nádechem. Hesla jako „černý huby, Hitlera na vás“ se dle romských fotbalistů začala ozývat ze všech stran. Naprosto odmítavé*

¹⁰⁰ Hanlivý výraz pro člena židovské skupiny.

¹⁰¹ Český rozhlas [online]. [cit. 2014-02-09]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/fotbal/_zprava/rasisticke-narazky-nebo-nevinny-fotbalovy-pokrik-anglie-se-nemuze-shodnout--1260633

¹⁰² Tamtéž, [cit. 2014-02-09].

¹⁰³ Jak název napovídá, jedná se o výhradně romský tým.

stanovisko k tomuto zaujal tým protihráčů a vše popírali. Každopádně tým Romů předčasně zápas ukončil. Bohužel spor došel tak daleko, že klub SK Roma na základě těchto urážek podal trestní oznámení. Je znám pouze komentář policejního náčelníka o ojedinělosti tohoto případu.“¹⁰⁴

Podobné problémy jsou ve spojení s romskými družstvy a skupinami z minulosti již veřejnosti známé, ale zpravidla byly vždy spojeny s publikem, nikdy ne se samotnými fotbalisty. Jak tyto novinové články dokazují, rasistické chování se objevuje i ve sportovním odvětví, a to jak v nižší soutěži, tak v profesionální fotbalové soutěži, kde je výkon zpravidla spojen i s prestiží a finančním ohodnocením hráčů. Ale i sport je součástí naší každodennosti, takže by nás toto chování nemělo tolik šokovat, ale spíš nabádat k zamyšlení, jak se těmto událostem a projevům vyvarovat, či ještě lépe - zcela je vymýtit. Ve sportu by se mělo jednat v první řadě o sportovní výkony a ne o původ člověka.

¹⁰⁴ Sport.blesk.cz [online]. [cit. 2014-02-11]. Dostupné z: <http://sport.blesk.cz/clanek/fotbal-cesky-fotbal-clanky/174896/romsky-tym-podal-trestni-oznameni-na-souperu-kvuli-rasismu.html>.

11. ZÁVĚR

Cílem mé závěrečné práce bylo upozornit na rostoucí napětí a nenávisť k odlišným menšinám, náboženským skupinám, anebo národnostním skupinám, žijících na území České republiky.

Zjišťovala jsem co je příčinou, stále rostoucí problematiky rasismu u nás. Zda je to změna politické situace – tedy otevření hranic po Sametové revoluci, anebo se jedná o hrdost, nacionální myšlení a hájení si svého teritoria a svých tradic ze strany občanů České republiky.

Není mi lhostejné co se děje v mém okolí, jak sílí rasistické, xenofobní myšlení a antipatie hlavně tedy k romské menšině. Nelíbí se mi apriory společností odsouzený jedinec z důvodu odlišné barvy pleti, anebo jiného na první pohled viditelného znaku, jímž se odlišuje od majoritního obyvatelstva. Nesouhlasím ani se zjevnou – viditelnou, či se skrytou diskriminací, proto zde toto téma zohledňuji.

V první části své práce se věnuji problematice rasismu v České republice obecně. Detailněji se věnuji odbornému vymezení základních termínů, jež jsou s tímto tématem neodmyslitelně spjaty a často se užívají.

V následujících kapitolách se věnuji vývoji rasových teorií, zmiňuji A. de Gobineau, Ch. Darwina a jeho sociální darwinismus a další filosoficko-vědecké směry, které ovlivnily tuto problematiku už v minulosti a v podstatě svými tezemi předznamenaly i dnešní situaci.

Ve druhé části své diplomové práce jsem se detailněji zaměřila na často ignorovanou skupinu obyvatel, a sice na seniory. Dle mého názoru je právě tato věková skupina obyvatel opomíjena. V mém případě se jednalo o pamětníky druhé světové války, tedy občany starší osmdesáti let. Zajímám se a zaznamenává jejich názor a pohled na židovské obyvatelstvo, které bylo během války často neoblíbené a to díky svému obchodnímu duchu. Stejně tak se ptám na jejich pohled na dnešní romské obyvatele a ostatní

národnostní menšiny, které na našem území evidujeme. Často jsou zmiňováni tak zvaní kočovní Cikáni, kteří byli nejčastěji popisováni jako ti, jež věštili z ruky a kradli slepice, ale jelikož se jednalo o kočovné Cikány, vždy byla jistota, že za určitou dobu opustí vesnici a přesunou se jinam. Dnes je dle názoru seniorů situace horší, protože se zde mnohé národnostní menšiny usazují. Romové často nepracují a zhoršují tak díky vysokým sociálním dávkám naši ekonomiku.

Názor seniorů na problematiku rasové nesnášenlivosti jsem mapovala díky dotazníkové metodě. Zajímalo mne jejich názor na danou problematiku a jejich antipatie, či sympatie k diskutovaným skupinám obyvatel, často označovaným jako nepřizpůsobiví. Následně interpretuji jednotlivé rozhovory, analyzuji a díky komparaci srovnávám s výzkumem, který jsem provedla se svými vrstevníky, tedy občany České republiky ve věku od pětadvaceti do třiceti let.

Ve srovnání se svými vrstevníky docházím možná až k překvapivému závěru obou uskutečněných výzkumů. V některých odpovědích se mladší a starší generace shodují, v jiných diametrálně odlišují. Například v tom, že mladší generace si dokáže představit příslušníka dané národnostní menšiny jako svého partnera. Senioři naopak upřímně přiznávají, že by konkrétně Roma či Romku do rodiny nechtěli.

V dalších kapitolách se pak zaměřuji na problematiku rasismu ve sportovním prostředí, kde se často projevují radikální a extremisté. Dále se věnuji také diskriminaci na trhu práce i zřejmé diskriminaci ve veřejném dění a kulturním životě.

Svou závěrečnou práci jsem chtěla upozornit na stále se zvyšující napětí a intoleranci na našem území. Což demonstrují i na výčtu shromáždění a pochodů ve větších městech během léta 2013. Jelikož se jedná o události, které se udály v nedávné minulosti, volila jsem proto nejčastěji elektronické zdroje, které podávaly nejvíce relevantní informace

k dané problematice. Všechny uvedené události měly rasistický podtext a na všech akcích byla přítomna policie, často byla situace a nálada velmi vyhrocená, a tak byl nutný zásah ze strany strážníků. Stejně tak je vyžadována přítomnost policistů na sportovních - nejčastěji však fotbalových stadionech. Rasismus se tedy projevuje i ve sportu, kam jistě také nepatří.

Přínos své práce vidím hlavně v interpretaci názorových postojů našich dědečků a babiček – seniorů, právě tato skupina obyvatel je často ignorována, což se ukázalo jako velká chyba, jelikož mnozí z nich smýšlí velmi moderně. Na druhou stranu u některých z nich je možné pozorovat silné antipatie k té či oné národnostní menšině, v některých případech se dokonce jedná o předsudky. Toto nazírání je však často podmíněno silnou – špatnou životní zkušeností, právě z válečného či poválečného období.

12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

12.1 Literatura

- 1) ARENTOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I.-III.díl, (Rasismus II.díl)*, Praha, 2000, ISBN: 80-86005-13-5.
- 2) BERNASCONI, Robert. *Race*. Blackwell, Malden : 2001, ISBN 0-631-20783-X.
- 3) BLUM, Lawrence. *I'm Not a Racist, But: The Moral Quandary of Race*, Malden: Cornell University Press; 1 edition, 2002, ISBN: 0-674-01471-5.
- 4) BUDIL, Ivo T. *Úsvit rasismu*, Praha: Triton, 2013, ISBN: 978-80-7387-630-2.
- 5) BUDIL, Ivo T. *Za obzor západu*, Praha: Triton, 2001, ISBN: 80-7254-163-3.
- 6) ČANĚK, David. *Národ, národnost, menšiny a rasismus*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996, ISBN: 80-85241-94-3.
- 7) ČERNÝ, Václav. *Rasismus jeho základy a vývoj*, Praha: Votobia, 1995, ISBN: 80-85885-69-7.
- 8) DARWIN, Charles. *O původu člověka*, Praha: Academia, 2006, ISBN: 80-200-1423-3.
- 9) DEMJANČUK, Nikolaj, DROTÁROVÁ, Lucia. *Vzdělání a extremismus*, Praha: EPOCH s.r.o., 2005, ISBN: 80-86328-83-x.
- 10) FREDRICKSON, George, M. *Rasismus - stručná historie*. 1. vyd. Praha: B/B art, 2003, ISBN: 80-7341-124-5.

- 11) GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě*, Praha: G plus G, 1999, ISBN: 80-86103-23-4.
- 12) GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta*, Praha: Mladá Fronta, 2001, ISBN: 80-204-0906-8.
- 13) GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*, Praha: Centrum pro studium demokracie, 2003, ISBN: 80-7325-023-3.
- 14) HERDER, Johann Gottfried, *Vývoj lidskostí*, Praha: Melantrich, 1941, ISBN: neuvedeno.
- 15) HOLUBOVÁ, Václava a kol. *Nový akademický slovník*, Praha: Academia, 2005, ISBN: 80-200-1351-2.
- 16) King, Richard H., Stone Dan: *Hannah Arendt and the uses of history : imperialism, nation, race, and genocide*. Berghahn Books, New York: 2007, ISBN: 978-1-84545-361-9.
- 17) KRYL, Miroslav a kol., *Rasismus, antisemitismus a holocaust*, Doplněk, 2012, ISBN: 978-80-7239-262-9.
- 18) MIKO, Václav. *Anticikanismus v Čechách*, Nová Forma s.r.o., 2009, ISBN: 978-80-87313-02-2.
- 19) MILTOVÁ, Alena, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena. *Sociologické školy, směry, paradigmata*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN: 80-85850-81-8.
- 20) MAREŠ, Miroslav, *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*, Brno: Barrister & Principal Centrum strategických studií, 2003, ISBN: 80-86598-45-4.
- 21) NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v České společnosti*, Praha: Portál, 2003, ISBN: 80-7178-741-8.
- 22) PROFANT, Martin. *Slovník vybraných pojmů k občanství. Politicko-filosofický fragment slovníku k ZSV*, Praha: SPHV 2008.

- 23) SIROVÁTKA, Tomáš. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Georgetown, 2002, ISBN: 978-0-19-975404-5.
- 24) SCHÄFER, Peter. *Dějiny Židů v antice: od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu*. Praha: Vyšehrad, 2003, ISBN: 80-7021-633-6.
- 25) SMOLÍK, Josef: *Fotbalové chuligánství : historie, teorie a politizace fenoménu*, Zdeněk Plachý: Karlovy Vary 2008, ISBN: 978-80-903556-3-7.
- 26) SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie*. Praha: Karolinum, 2004, ISBN: 80-246-0337-3.
- 27) STÖRIG, Hans Joachim: *Malé dějiny filosofie*. 7. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2000, ISBN: 80-7192-500-4.
- 28) WISTRICH, Robert, Solomon. *Hitler a holocaust: okolnosti a příčiny holocaustu*. Praha: Slovart, 2008, ISBN: 978-80-7391-156-0.
- 29) WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum, 2000, ISBN: 80-903412-4-1.

12.2 Internetové zdroje

- 1) <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=543>
- 2) <http://www.novinky.cz/domaci/313585-data-o-romech-jsou-falesna-distancovali-se-akademici-od-hoaxu.html>
- 3) <http://m.ceskenoviny.cz/archiv/zpravy/na-protiromske-pochody-v-osmi-mestech-prislo-zhruba-1500-lidi/975707>
- 4) http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narodnosti_v_cr_od_r_1921

- 5) <http://www.vysokeskoly.cz/clanek/otevren-mezinarodni-stipendijni-program-pro-romske-vysokoskolaky?newsletter=srpen2013>
- 6) <http://urady.statnisprava.cz/rstsp/ciselniky.nsf/i/541281>
- 7) <http://www.centrumrozmital.cz/>
- 8) <http://sport.ihned.cz/c1-54617380-byvaly-spartan-pergl-rasisticky-urazel-kweukeho-sparta-kvuli-tomu-nedohrala-pratelske-utkani>.
- 9) <http://www.socsol.cz/2011/solidarita/spolecne-proti-rasismu-na-fotbalovych-stadionech>
- 10) <http://isport.blesk.cz/clanek/fotbal-cesky-fotbal-clanky/174896/romsky-tym-podal-trestni-oznameni-na-soupere-kvuli-rasismu.html>

13. RESUMÉ

In my thesis "Racism in the Czech Republic", I make observations about the situation happening right now.

The first chapter serves as a basic introduction to this topic.

In the next chapters I'm paying attention to theories about the progression of racism. I'm also mentioning A. de Gobineau, Ch. Darwin, social Darwinism as well as other philosophies and scientific styles that had an influence on this problem in a past while foreshadowing today's situation.

In the second half of my thesis I'm paying attention to senior citizens, an almost forgettable group of people.

Seniors' opinions about racism were collected via a questionnaire method. I was interested in their opinion on racism and their antipathy or sympathy to different groups of people, many times labeled as non-adaptive. Next, I interpret different conversations and try to compare these with my research on people between 25 and 35 years old and live in the Czech Republic.

In this thesis I highlight the tension and intolerance in our region. You can also see how many of the meetings that were held in 2013 on the topic of racism required police intervention.

The contribution to the problem of racism in my work is in sharing the opinion of our grandfathers and grandmothers - seniors. It's a shame that they aren't often included in surveys, because most of them are still thinking about things in a modern way. Having said that, in some individuals strong antipathy can be observed toward one or more groups of people. Additionally, in some cases, a clear prejudice is present toward certain groups of people.